

Ingelin Minde

**Mellom rettighetsforskriften og
omsorgsansvaret:
Sosiale medier på barnevernsinstitusjoner**

**Masteroppgave i Sosialt arbeid
OsloMet – storbyuniversitetet
Fakultet for samfunnsvitenskap**

(65 sider)

OsloMet – storbyuniversitetet , Fakultet for samfunnsvitenskap
Oslo 2021 (14. mai)

Sammendrag

Dette forskningsprosjektet har hatt søkelys på hvordan fenomenet sosiale medier oppleves og preger praksisen på barnevernsinstitusjoner for ansatte. Det etiske aspektet i møtet med dette fenomenet har vært hovedtemaet, herunder hvorvidt beboernes bruk av sosiale medier, samt ulike former for kontroll og tvang, oppleves etisk utfordrende for de ansatte.

Forskningsspørsmålet for oppgaven er:

Hvordan reflekterer ansatte på barnevernsinstitusjon over ungdommenes bruk av sosiale medier?

Oppgaven baseres på åtte semi-strukturerte intervju med ansatte fra tre forskjellige barneverninstitusjoner i Norge, alle i arbeid med ungdom på «omsorgs»-plassering. Søkelyset har vært på hvordan ansatte selv opplever fenomenet, hovedsakelig i arbeid med ungdom i alderen mellom 13 og 18 år. Gjennom analysemetoden tematisk analyse har særlig fire hovedtema blitt presentert: negative konsekvenser av sosiale medier, positive effekter av sosiale medier, yrkesutøvelsen med sosiale medier på institusjon og etiske perspektiv på praksisen.

Oppgaven er inspirert av fenomenologisk fagtradisjon og tar for seg etisk teori av Emmanuel Levinas og Knud Løgstrup, såkalt nærhetsetikk. Teori om dømmekraft, skjønn og profesjonsetikk har også vært sentralt for oppgavens formål. I lys av disse teoriene tar oppgaven for seg en diskusjon om hvorvidt sosiale medier har påvirket praksisutøvelsen, og hvordan de ansatte kan oppleve etiske dilemma ved å møte risikofaktorene av sosiale medier for ungdommene. Videre blir det diskutert om man som ansatt er fordret til å gjøre noe i de tilfellene sosiale medier kan skade ungdommene, og eventuelt hva man burde gjøre i disse tilfellene. Oppgaven har et kritisk blikk på ulike tvangstiltak, men fremhever hvordan det også kan hevdes å være en form for «omsorg» med slike tiltak i enkelte tilfeller.

Forskningsprosjektet konkluderer med at etiske dilemma som oppstår mellom rettighet og omsorg skaper usikkerhet rundt hva som er «riktig» praksis med sosiale medier. Å videre presisere og utdype hva som ligger i omsorgsansvaret som de ansatte skal utøve med sosiale medier kan være hensiktsmessig før man iverksetter nye tiltak og løsninger i praksisutøvelsen.

Abstract

This research project has studied how the phenomenon of social media is experienced by and influences the practice of social workers at Norwegian residential youth care institutions. The ethical aspect of the phenomenon is the main topic, and whether the phenomenon itself, and the different forms of control and coercion, is experienced as challenging for social workers. The research question for the thesis is:

How does social workers at residential youth care institutions reflect on the teenagers' social media use?

The thesis is based on eight semi-structured interviews with social workers from 3 different residential youth care institutions in Norway, all working with youth placed at residential youth care institutions authorized under Norwegian law to facilitate daily care of the youths. The thesis examines how the social workers experience the phenomenon themselves, mainly working with adolescents in the age between 13 and 18 years old. Four main themes have been introduced through a thematic analysis of the interviews: the negative consequences of social media, the positive effects of social media, the impact on the professional practice from social media use at the institutions and the ethical perspectives to the practice.

The analysis is inspired of phenomenological methodology, and ethical theories of Emmanuel Levinas and Knud Løgstrup. Theories about professional judgement and social work ethics have also been relevant for the research. In the light of these theories, the thesis discusses how social media has an impact on the professional practice, and whether social workers can encounter ethical dilemmas in the risk factors of teen social media use. Responsibility and actions in these cases are discussed, and also what social workers can or should do in these cases. The thesis has a critical perspective of different actions of coercion, but at the same time points to how some forms of coercion can constitute a sense of "care".

The thesis concludes that ethical dilemmas that arise between legal rights and duty of care create perceived uncertainty around the understanding of "correct" practice with social media. Further clarification of the duty of care that the social worker must provide with social media may be beneficial before implementing new solutions in the practice.

Forord

Det er en merkelig følelse å nå være ved målstreken til dette prosjektet jeg har lagt så mange timer og mye energi i. Denne prosessen har i aller høyeste grad vært krevende, men den har også bidratt med mye positivt for meg; både som privatperson og som yrkesutøver. Oppgaven har opptatt mye av mine tanker og tid, og det er dermed på sin plass at jeg takker de som har bidratt i prosessen, gitt meg ny motivasjon og pekt meg i en retning videre.

Først og fremst vil jeg takke min veileder Nicole Hennem. Takk for at du fra første stund har hatt så stor tro på oppgaven min og alltid har gitt meg de rådene jeg har trengt. Du har vært en enorm inspirasjon og støtte gjennom hele prosessen, og du er en stor grunn til at jeg nå er ved målstreken. Det har vært en stor ære og glede å ha deg som min veileder.

Jeg vil også takke min familie. Dere har vært villig til å gå uendelig langt i en krevende tid for å få meg til å føle meg ivaretatt og støttet. Takk for at dere alltid har tro på meg, og alltid har heiet på meg gjennom alle mine år på skolebenken. Jeg håper dere selv vet hvor mye dere betyr. En ekstra takk til deg, Anders, for å lese korrektur på oppgaven og gi meg gode tips og råd.

Til livets støttespillere: Birgitte, Ingrid og Lisbeth. Takk for at dere alltid er villig til å høre om skoleprat, men også får tankene mine over på andre ting. Dere har betydd så mye i denne prosessen.

Min venn, leder og kollega, Andreas, fortjener også en takk for troen på både meg og på dette prosjektet. Takk for alle timene med permisjon du har gitt meg uten å nøle. Jeg er nå klar for å gå tilbake til arbeidslivet for fullt.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke mine informanter. Dere har vært de viktigste aktørene for at denne oppgaven i dag er med målstreken. Takk for alle refleksjonene dere har delt og innsikten dere har bidratt med å gi på deres praksisutøvelse.

Oslo, 12. mai

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	4
Abstract	5
Forord	6
Kapittel 1: Innledning	9
<i>1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål</i>	9
<i>1.2 Begrepsavklaring</i>	9
1.2.1 Sosiale medier	10
1.2.2 Ulike plasseringer på institusjon	12
1.2.3 Lovverk og rettighetsforskriften.....	13
1.2.4 Omsorgsansvaret	15
1.2.5 Andre avklaringer.....	16
<i>1.3 Sosiale medier i dagens samfunn</i>	17
1.3.1 Debatt i media	17
1.3.2 Risikofaktorer ved ungdommers bruk av sosiale medier	19
1.3.3 Sosiale medier, barnevern og tvang	21
Kapittel 2: Teoretiske utgangspunkt	24
2.1 <i>Etikk</i>	24
2.1.1 Urørlighetssonen	24
2.1.2 Ansiktets appell	27
2.1.3 Etisk sensibilitet	28
2.2 <i>Etikk i profesjonsutøvelsen</i>	29
2.2.1 Profesjonsetikk	30
2.2.2 Skjønn og dømmekraft	32
Kapittel 3: Metode	35
3.1 <i>Fagtradisjon og analysemetode</i>	35
3.1.1 Fenomenologisk utgangspunkt.....	35
3.1.2 Tematisk analyse	36
3.2 <i>Forarbeid og gjennomføring av intervju</i>	38
3.2.1 Utforming og gjennomføring av intervju	38
3.3 <i>Vurdering og refleksjoner</i>	41
3.3.1 Validitet og reliabilitet	41
3.3.2 Forskningsetikk	43
Kapittel 4: Presentasjon av funn	45
4.1 <i>Negative konsekvenser av sosiale medier for ungdommene</i>	45
4.1.1 Kriminalitet	45
4.1.2 Helserelaterte utfordringer	47
4.1.3 Negativ sosial kontakt	48
4.2 <i>Positive effekter av sosiale medier for ungdommene</i>	49

4.2.1 Meningsskapende verktøy og interesser	49
4.2.2 Positiv sosial kontakt.....	50
4.3 Yrkesutøvelsen med sosiale medier på institusjon	50
4.3.1 Praksisen i dag.....	51
4.3.2 Tanker om videre praksis	52
4.4 Ethiske perspektiv på praksisen	53
4.4.1 Kontroll versus hjelp	54
4.4.2 Motiver	55
Kapittel 5: Diskusjon av funn	57
5.1 Yrkesutøvelsen.....	57
5.1.1 Føringer, prinsipper og regler.....	57
5.1.2 Dømmekraft og skjønnsutøvelse	61
5.1.3 Tiltak i praksis	63
5.2. Etikk.....	65
5.2.1 Sårbarhet.....	65
5.2.2 Men hva er motivet?.....	67
5.2.3 Mellom rettighetsforskriften og omsorgsansvaret.....	69
Kapittel 6: Oppsummering og implikasjoner	72
Litteraturliste.....	74
Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring.....	82
Vedlegg 2: Intervjuguide	85
Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD	86

Kapittel 1: Innledning

Tema for oppgaven er sosiale medier på barneverninstitusjoner. Interessen min for dette temaet startet i samtale med bekjente som arbeidet på barnevernsinstitusjoner og hvordan de omtalte sosiale medier som et nytt område i deres arbeid. Nysgjerrigheten min var allerede vekket da jeg startet å undersøke hvilken forskning som eksisterte angående sosiale medier ved slike institusjoner. At sosiale medier i dag nærmest har blitt en egen samfunnsarena under høy utvikling, gjorde meg nysgjerrig på hvordan praksisen på barnevernsinstitusjoner ble preget, samt om de ansatte opplevde å «henge med» i utviklingen. Å skrive om et fenomen som sosiale medier, og hvordan dette preger sosialt arbeids praksis viste seg å være et komplekst felt, hvor mange ulike spørsmål og utfordringer dukket opp underveis i arbeidet.

1.1 Problemstilling og forskningsspørsmål

Opgaven er inspirert av fenomenologisk forskningstradisjon, hvor fenomenet sosiale medier på barneverninstitusjon blir drøftet særlig i lys av teori om nærhetsetikk. Teoretikere som Levinas og Løgstrup har vært sentral for oppgaven. I tillegg har teori om dømmekraft, skjønn og profesjonsetikk gjort seg gjeldende for å vise sammenheng mellom yrkesutøvelsen til de ansatte og etikk på et overordnet strukturnivå.

Problemstilling for oppgaven er:

Hvordan reflekterer ansatte på barnevernsinstitusjon over ungdommenes bruk av sosiale medier?

Underspørsmål som oppgaven også tar utgangspunkt i er:

Hvordan opplever ansatte at sosiale medier påvirker praksisutøvelsen og profesjonsetikken?

Hvordan møter ansatte det etiske aspektet ved ungdommenes bruk av sosiale medier?

1.2 Begrepsavklaring

Søkemotorene som har blitt benyttet er Oria.no gjennom skolekontoen og Google Scholar. Primærkilder har i hovedsak blitt brukt, særlig i det teoretiske kapittelet hvor det har blitt gjort rede for viktige begreper og perspektiver for oppgaven. Primærkildene har blitt understøttet av sekundærkilder der det har vært særlige interessante poeng eller innvendinger som har blitt drøftet, i oversiktsartikler over faglitteratur og begreper, eller hvor teoretiske perspektiv på overordnet nivå har blitt presentert. Nøkkelord i oppgaven er: «sosiale medier», «ungdom», «barnevernsinstitusjon», «rettighetsforskriften», «tvangstiltak», «omsorgsansvar», «etikk» og

«sosialt arbeid». I tillegg har det i kapittelet om tidligere forskning vært nyttig å supplere med ord og setninger som «unge under offentlig omsorg», «mental helse» og «sosiale mediers utvikling».

Det er i hovedsak benyttet fagbøker og vitenskapelige tidsskrifter, hvor alle artiklene har blitt fagfellevurdert. I deler av oppgaven som tar for seg teoretiske perspektiv er det i utgangspunktet kun benyttet slike tidsskrifter og fagbøker. Videre er det vist til noen rapporter som tar for seg forskning rettet inn mot barnevernsinstitusjon, unges bruk av sosiale medier og rettighetsforskriften i praksisutøvelsen. Det vises også til lovverket og forskrifter for en oversikt over hvilke lover og rettigheter som gjør seg gjeldende på feltet. For å vise til temaets aktualitet og hvordan det i dag er på dagsorden er det også benyttet nettaviser som tar opp temaet, samt vist til enkelte nettsider fra regjeringen og politiet.

Før oppgaven videre tar for seg ulik forskning som eksisterer og debatter som er satt på dagsorden, er det avgjørende å avklare begrep og definisjoner som oppgaven har sitt utgangspunkt i. Avklaringer omhandler både hvordan begrepet «sosiale medier» defineres, hva «rettighetsforskriften» og «omsorgsansvar» innebærer, samt hvordan ord og uttrykk i oppgaven bevisst har blitt utelukket eller blitt benyttet for å omtale fenomenet.

1.2.1 Sosiale medier

Sosiale medier er et flertydig begrep, hvor mange er kjent med å bruke det forkortede begrepet «SoMe» i hverdagsspråket. Sosiale medier er blitt en del av vår dagligtale og hverdag, uten at man nødvendigvis vet helt klart hva begrepet innebærer eller ikke innebærer. Hvordan man definerer dette begrepet er avgjørende for hvordan man skal foreta seg et forskningsprosjekt eller fortolke en forskningsartikkel, da det finnes flere definisjoner som enten kan være svært brede, eller ekskludere en del medier man gjerne tar for gitt er innunder definisjonen. Geografiske forskjeller kan også ha betydning for hvordan man forstår begrepet, da hvordan man forstår og bruker sosiale medier kan variere fra om man eksempelvis er fra Europa, Asia eller USA (Aichner et al., 2021).

En nokså kjent og tydelig definisjon er den såkalte SNS-definisjonen som blant annet forskerne Boyd og Ellison (2007, s.211) tar for seg. SNS er en forkortelse for «social network service», eller oversatt til norsk «sosiale nettverkstjenester» (Aalen, 2015, s. 29). Denne definisjonen innebærer kriteriene, oversatt av Aalen (2015):

1. Hver bruker har sin egen profil som består av innhold skapt av brukeren selv, av andre brukere og/eller av systemet.
2. Brukeren kan lage en liste over relasjoner (venner, følgere eller lignende) på tjenesten. Lista er synlig for andre brukere, og man kan gå videre til de andre brukernes profiler fra lista.
3. Brukeren kan konsumere, produsere og/eller interagere (likes, kommentarer eller lignende) med nyhetsstrømmer av brukergenerert innhold fra koblingene deres på tjenesten. (Aalen, 2015, s. 28-29; Boyd & Ellison, 2007, s. 211).

SNS-definisjonen gir tydelige rammer for hva som kan defineres som en sosial nettverkstjeneste, men det utelater også andre sosiale plattformer med en streng fortolkning av denne definisjonen. Herunder vil blant annet ikke Snapchat bli inkludert, da man må ha en liste over «venner» som også er synlig for andre og profilen og innholdet produseres på en sånn måte at det forblir der over tid, og at flere kan konsumere og interagere ved dette. Dette gjør at noen funksjoner ved Snapchat ikke faller innenfor kategorien (selv om Snapchat utvikler seg mer i den retningen), sammen med en del andre applikasjoner og chattetjenester. Medier som Instagram og Facebook vil derimot være under SNS-definisjonen. Dermed vil SNS-definisjonen i denne oppgaven snarere bli sett på som en underkategori av sosiale medier i sin helhet.

Forskning om ulike definisjoner av «sosiale medier» viser til en endring i hvordan man definerer sosiale medier gjennom de siste tiårene (Aichner et al., 2021). Hvordan apper og nettverksplattformer har utviklet seg og endret formål har hatt stor innflytelse på hvordan man definerer og ser på fenomenet, da det før 2010 vanligvis omhandlet plattformer hvor man i hovedsak kommuniserte med venner og bekjente (Aichner et al., 2021, s. 6). Om man ser ulike definisjoner av sosiale medier i et mer historisk overblikk kan man grovt sett si at «sosiale nettverk» (SN) var et begrep man i større grad brukte før 2010, og «sosiale medier» (SM) i hovedsak brukt i definisjoner etter 2010. Dette kan sees i sammenheng med at fenomenet også utviklet seg til å bli et innflytelsesrikt verktøy for kommersialisering, blant annet for selskap og kjendiser, hvorav det tidligere i større grad omhandlet interaksjon mellom bekjente (Aichner et al, 2021, s. 6).

Definisjonen jeg tar utgangspunkt i er fra en forskningsartikkel som omhandler studenters bruk av sosiale medier og hvordan dette kan påvirke deres konsentrasjon og læring. Denne definisjonen bidrar til et bredere perspektiv på hvilke medier man kan bruke for å ta del i sosiale nettverk via internett enn eksempelvis SNS-definisjonen. Dette er den avgjørende faktoren for at denne oppgaven baseres på en slik definisjon, da det vil samsvare bedre med forskningens søkelys og formål. Oversatt til norsk blir definisjonen slik:

«Sosiale medier er nettsider og teknologiske applikasjoner som tillater sine brukere å dele innhold og/eller delta i sosiale nettverk» (Leyrer-Jackson & Wilson, 2018, s. 222).

Slik «sosiale medier» her blir definert vil det altså omhandle plattformer som tradisjonelt går innunder SNS-definisjonen som Facebook, Instagram, YouTube, TikTok og Twitter. I tillegg vil den blant annet omhandle ulike chatte-plattformer som Messenger, ulike diskusjonsforum via nett, applikasjonen Snapchat, «dating»-sider for unge og voksne, samt ulike online-spill som World of Warcraft. Oppgaven vil da ta utgangspunkt i at brukere av sosiale medier kan dele innhold, men også delta i sosiale nettverk via internett.

1.2.2 Ulike plasseringer på institusjon

Når barn og ungdom blir plassert på barnevernsinstitusjon er det med hjemmel i Lov om barneverntjenester (heretter forkortet til bvl.). Vanligvis plasseres barn på institusjon etter at det er foretatt undersøkelser og kartlegging etter bvl. § 4-3, og etter at foreldrene og barnet har fått hjelpetiltak, jf. bvl. § 4-4. Barn og ungdom kan plasseres på institusjon hjemlet i ulike paragrafer i barnevernloven (Barnevernloven, 1992). Det blir som regel skilt mellom de som er plassert på institusjon for «omsorg»-, «atferd»- eller «akutt»-situasjoner, hvor beboere med hjemmel i de ulike paragrafene vanligvis ikke blandes i samme hus (Backe-Hansen et al., 2017, s. 33).

Barn kan bli plassert basert på frivillig samtykke fra barn og foreldre, jf. bvl. § 4-4 sjettede ledd, hvor barnevernet har ansvar for den daglige omsorgen, men ikke har omsorgsovertakelse for barnet. Barnevernet kan få vedtatt en omsorgsovertakelse for barnet etter bvl. § 4-12, hvor Fylkesnemnda avgjør om omsorgsansvaret skal bli fratatt foreldrene. Barn og ungdom kan også bli plassert på institusjon etter bvl. § 4-6, som omhandler akutt-plasseringer. Blir ungdom plassert på institusjon, jf. bvl. § 4-24 eller 4-26 omhandler det alvorlige atferdsvansker, blant annet gjennom gjentakende kriminalitet eller bruk av rusmidler (Barnevernloven, 1992; Ulset

& Tjelflaat, 2012, s. 10-11). Et barn kan også bli plassert på institusjon etter § 4-29 om det er fare for menneskehandel (Barnevernloven, 1992).

Ulike barnevernsinstitusjoner har derfor ulike rammer og forutsetninger for sin praksisutøvelse, da de ulike plasseringene innvirker på hvilke reguleringer som gjelder jf. rettighetsforskriften (Rettighetsforskriften, 2011). For denne oppgaven er det særlig barn og ungdom som blir plassert på institusjon etter bvl. § 4-4 og §4-12 som gjør seg gjeldende, altså de som er plassert etter «omsorgsparagraf».

1.2.3 Lovverk og rettighetsforskriften

Barnevernloven §5-9 omhandler barns rettigheter på institusjon, og hvordan tvang i utgangspunktet ikke skal benyttes. Likevel står det her at Departementet kan gi ut forskrifter som regulerer bestemmelser angående bruk av tvangsmidler (Barnevernloven, 1992). Her gjør rettighetsforskriften seg gjeldende, som er en forskrift fra 2011 tilhørende barnevernloven, og gjelder for barnevernsinstitusjoner. Forskriften skal sikre barn og ungdom forsvarlig omsorg på institusjon og regulerer hvilke situasjoner de ansatte kan eller plikter å utøve ulike former for tvang, samt når man ikke skal utøve ulike former for tvang (Rettighetsforskriften, 2011). Formålet med rettighetsforskriften ifølge § 1 er «å sikre at institusjonene gir beboerne forsvarlig omsorg og behandling» og å «sikre at beboerne blir behandlet hensynsfullt og med respekt for den enkeltes integritet, og at rettsikkerheten til beboerne blir ivaretatt» (Rettighetsforskriften, 2011).

I rettighetsforskriften er det egne paragrafer som omtaler rettighetene barn og ungdom har med «elektroniske kommunikasjonsmidler», samt strenge reguleringer om når ansatte eventuelt kan frata eller begrense ungdommenes bruk av disse midlene. Sosiale medier blir i seg selv ikke omtalt i forskriften, men ifølge oppgavens definisjon av «sosiale medier» vil de fleste elektroniske kommunikasjonsmidler være et middel for å benytte seg av sosiale medier. Forskjellen mellom disse begrepene er at elektroniske kommunikasjonsmidler omhandler mer enn sosiale medier. Elektroniske kommunikasjonsmidler kan være en mobiltelefon eller datamaskin, hvor det å benytte telefonen til å ringe noen andre eller å bruke datamaskinen til å skrive i et Word-dokument ikke inngår som bruk av sosiale medier. Dog er man avhengig av å bruke elektroniske kommunikasjonsmidler tilkoblet internett for å ta del i sosiale medier som Facebook, Snapchat, TikTok og Instagram.

Særlig paragraf 11 i forskriften omtaler ungdommenes bruk av «elektroniske kommunikasjonsmidler». Paragraf 11 omhandler ungdommene som er på barnevernsinstitusjon på generelt grunnlag. I rettighetsforskriften § 11 står det at beboerne sin rett er å bruke elektroniske kommunikasjonsmidler fritt. Det fremheves likevel at ansatte kan begrense adgang til elektroniske kommunikasjonsmidler, eller i særlige tilfeller frata disse midlene for en kortere periode for å sikre «forsvarlig omsorg». Her vektlegges også ansatte sitt «ansvar for driften» og «hensyn til trygghet og trivsel for alle på institusjonen» (rettighetsforskriften, 2011).

I tråd med rettighetsforskriften og barnevernloven er andre lovverk og prinsipper også relevant. På nasjonal basis er Grunnloven overordnet gjeldende. Grunnloven § 104 omhandler barns rett til å bli hørt i saker, at barnets beste skal være hensyn i alle saker, samt at barn har rett til vern om sin personlige integritet (Grunnloven, 1814, § 104). Barneloven gjør seg også gjeldende for barn under offentlig omsorg, selv om den i utgangspunktet omhandler barn og foreldre (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012, s. 18-19). Barnelova § 30 sier: «Barnet må ikke bli utsett for vald eller på annen vis bli utsatt slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsatt for skade eller fare» (Barnelova, 1981).

FNs barnekonvensjon, som ble inkorporert i menneskerettsloven i 2003, er svært relevant i tråd med rettighetsforskriften og tvangstiltak på institusjon. Vedlegg 8 i menneskerettsloven omhandler barnets rettigheter (Menneskerettsloven, 1999). Artikkel 3, 12, 13, 14 og 16 svært sentrale i diskusjonen om å utøve tvangstiltak med beboernes bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler. Artikkel 12 handler om barnets rett til å uttale seg i saker som angår barnet og artikkel 13 handler om barnets rett til ytringsfrihet. Artikkel 14 omhandler barnets rett til «tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet» og artikkel 16 handler om beskyttelse mot ulovlig innblanding i barnets «privatliv, familie, hjem, korrespondanse, ære eller omdømme» (Menneskerettsloven, 1999). Artikkel 3 i barnekonvensjonen omhandler «barnets beste» som hensyn i alle saker (Menneskerettsloven, 1999; Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 13). Dette prinsippet er også inkorporert i andre relevante lovverk, hvor blant annet barnevernloven § 4-1 viser til dette prinsippet som et grunnleggende hensyn i alle saker (Barnevernloven, 1992).

Det er også et rundskriv til rettighetsforskriften som beskriver noe mer inngående om bruk av tvang med elektroniske kommunikasjonsmidler (Barne-, likestillings- og

inkluderingsdepartementet, 2012). Her står det beskrevet hvordan ansatte har adgang til å begrense bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler med bakgrunn i omsorgsansvaret, men barnets alder og modenhet skal være hensyn som setter grenser for dette. Ansatte kan nekte bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler i enkelttilfeller og over en begrenset tidsperiode om det er fare for kjøp av rusmidler eller ved rømningstilfeller. Ansatte har også anledning til å nekte bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler i en begrenset tidsperiode på natten om det ødelegger døgnrytmen. Det står også hvordan ansatte sitt omsorgsansvar gjør seg relevant med forebygging av overgrep via nett. Her fremheves tiltak som veiledning av beboerne. Ansatte kan også i konkrete situasjoner begrense bruk av elektroniske kommunikasjonsmidler med tanke på hensynet for trygghet og trivsel på alle på institusjonen. Dette omhandler blant annet deling av sensitive opplysninger, bilder og videoer av andre på institusjonen. I tillegg kan institusjonene ha egne «husregler» om bruk av telefon eksempelvis under måltider (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012, s. 16-17).

Før man iverksetter tvang skal andre tiltak ha vært utprøvd. I tillegg er det et eksplisitt krav om forholdsmessighet ved bruk av tvang. Dette omhandler at tiltaket ikke skal være et større inngrep enn nødvendig ut fra formålet og at tiltaket skal være i henhold til det man ønsker å oppnå (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012, s. 18).

Rettighetsforskriften har egne reguleringer for bruk av tvang med elektroniske kommunikasjonsmidler for ungdommer som er under opphold på institusjon etter bvl. § 4-24 og § 4-26, hvor det kan fattes vedtak om å frata elektroniske kommunikasjonsmidler i fire uker, og deretter kan institusjonen søke om videre to uker (rettighetsforskriften, 2011, § 24). Dette vil imidlertid ikke være like relevant for oppgavens målgruppe, dermed vil det kun nevnes her uten en mer inngående beskrivelse.

1.2.4 Omsorgsansvaret

Når barn og ungdom blir plassert på en barnevernsinstitusjon har de ansatte ansvaret for den daglige omsorgen for beboeren. Om barnevernet har omsorgsansvaret i sin helhet varierer ut fra hvilken hjemmel de har for plassering, som redegjort for i underkapittel 1.2.2, i tillegg til at Fylkesnemnda skal avgjøre om institusjonen har myndighet til å ta andre avgjørelser som ikke angår den daglige omsorgen eller om det fremdeles er foreldrene som skal ha bestemmelsesrett i slike saker, jf. bvl. § 4-18 (Barnevernloven, 1992).

Hva forsvarlig omsorg innebærer blir beskrevet i rettighetsforskriften § 1, hvorav det blant annet skal være tydelige rammer for trygghet og utvikling, stabil og god voksenkontakt, opplevelse av å bli hørt og å «lære beboerne respekt og toleranse» (rettighetsforskriften, 2011, § 1). Alder, modenhet og grunnlag for plassering er faktorer som spiller inn på hva som anses som forsvarlig omsorg. I tillegg skal prinsippet om barnets beste være et grunnleggende hensyn (rettighetsforskriften, 2011, § 1).

Hvordan institusjonene skal utøve «forsvarlig omsorg» for beboerne reguleres altså av rettighetsforskriften, hvor den skal sikre at barna blir behandlet hensynsfullt og respektfullt og ivareta deres rettsikkerhet. På den andre siden gir også forskriften føringer om at å iverksette tiltak for tvang eller kontroll noen ganger er en nødvendighet for å utøve «forsvarlig omsorg». I rundskrivet til rettighetsforskriften står det presisert at det har vært en særlig utvikling med elektroniske kommunikasjonsmidler, og at bruken noen ganger må begrenses for å beskytte beboeren. Det fremheves blant annet de ansattes ansvar for «forsvarlig omsorg». Videre står det: «Forsvarlig omsorg for barn og unge handler også om å hindre kontakt med negative miljøer og å hindre at de skader seg selv og andre» (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012, s. 2).

1.2.5 Andre avklaringer

Målgruppen for oppgaven er ansatte som arbeider med ungdom på barnevernsinstitusjon hjemlet i bvl. § 4-4 og § 4-12. Så langt er ulike aldersgrupper som er involvert i barnevernet gjort rede for, hvor både «barn» og «ungdom» har blitt tatt stilling til i sin helhet for å vise en oversikt over ulike typer plassering på institusjon og reguleringer i lovverket. Dette omhandler både forhold som barnevernets omsorgsansvar og i forhold til ulike typer tvangstiltak. I de neste kapitlene vil oppgaven ha sitt hovedfokus på arbeid med ungdom i alderen mellom 13 og 18 år. I rettighetsforskriften vektlegges det hvordan barnets alder og modenhet blant annet er faktorer man skal ta stilling til der ulike tiltak for tvang kan være relevant. Dermed vil det være hensiktsmessig å kunne avgrense oppgaven til en spesifikk aldersgruppe.

I flere av de sosialfaglige yrkene er det vanlig å skille mellom miljøarbeidere og miljøterapeuter. Forskjellen er først og fremst at miljøterapeuter har relevant helse-og sosialfaglig utdanning på bachelornivå, hvor miljøarbeidere ikke har høyskoleutdanning eller har annen høyskoleutdanning som ikke regnes som relevant. Både offentlige, ideelle og kommersielle aktører driver barnevernsinstitusjoner i Norge, og det er visse krav til antall

ansatte miljøterapeuter i disse institusjonene (Alsos et al., 2019, s. 99-100). Informantene som ble intervjuet i oppgaven var 6 miljøterapeuter og to miljøarbeidere. Oppgaven vil i hovedsak ta for seg sosialfaglig teori, hvor det blant annet vil bli benyttet teori om sosialfaglig profesjonsetikk. Til tross for at ikke alle informantene selv har sosialfaglig bakgrunn er dette det teoretiske utgangspunktet for oppgaven, da praksisen på barnevernsinstitusjon er nært knyttet til sosialt arbeids teori og praksis.

1.3 Sosiale medier i dagens samfunn

Sosiale medier har i løpet av det siste tiåret utviklet seg i en enorm fart og satt sitt preg på sosialt arbeids praksis (Willoughby, 2019, s. 127). Det finnes mange studier som tar for seg hvordan sosiale medier påvirker oss mentalt, sosialt og på samfunnsnivå. I dette delkapittelet blir det gjort rede for noen debatter i media som har vært på dagsorden de siste årene, særlig rettet inn mot bruk av sosiale medier hos ungdom på barnevernsinstitusjoner. Det blir også vist til forskning som peker på hvordan sosiale medier kan påvirke ungdommers mentale helse, hvordan sosiale medier spiller inn når det kommer til mobbing eller seksualitet, samt hvorvidt nettvett og kunnskap angående sosiale medier gjør seg relevant.

De fleste barn og ungdom har mobiltelefoner i dag, og så mye som 97% av unge mellom 9 og 18 år oppga i Medietilsynets «Barn og medier»-undersøkelse at de har sin egen mobiltelefon (Medietilsynet, 2020, s. 4-5). Generelt kan man hevde at omtrent 90% av ungdom mellom 9 og 18 år bruker sosiale medier i dag (Medietilsynet, 2020, s. 13). I samme undersøkelse svarte målgruppen at de bruker mest, i kronologisk rekkefølge; YouTube, Snapchat, TikTok, Instagram og Facebook. Hele 95% svarte at de brukte YouTube, 80% brukte Snapchat og henholdsvis 65% brukte TikTok og Instagram. Omtrent halvparten, 51 prosent, brukte Facebook. Man kan se en liten prosentvis nedgang i bruk av Facebook og Instagram sammenlignet med undersøkelsen i 2018 (Medietilsynet, 2020, s. 9).

1.3.1 Debatt i media

De siste årene har norske media tatt for seg ulike tema når det kommer til sosiale medier. Både i nyhetsbilde og gjennom dokumentarer har ulike sider av sosiale medier og hvordan det preger ungdom og unge voksne i dag vært et tema. Denne fremstillingen vil være kortfattet, men ta for seg noen av temaene som har blitt tatt opp.

Ettersom sosiale medier har utviklet seg har det vært en debatt om hvorvidt samfunnet bør kontrollere befolkningens bruk av mediene. En norsk studie viser til det samfunnsaktuelle dilemmaet mellom ytringsfrihet versus kontroll og sensur av sosiale medier (Steen-Johnsen et al., 2013). Mange av de nye formene for kriminalitet er helt eller delvis basert på kontakt over internett. Politiet har hatt en økende innsats for å bekjempe kriminalitet på sosiale medier, hvor ungdom er en av målgruppene, og de har blant annet tatt opp deling av nakenbilder og seksuelle videoer via nettet (Politiet.no, 2021). Hærverk, deling av voldsfilmene og gjengkultur, mye knyttet til sosiale medier, ble også tatt opp av media og diskutert av regjeringen mens oppgaven pågikk (Regjeringen, 2021).

Selv om flere av debattene har omhandlet sosiale medier og samfunnet som en helhet, har det gjentatte ganger vært stort fokus på ungdom i dagens samfunn. Det har også vært avdekket utfordringer knyttet til «sårbare» barn på sosiale medier, herunder også barn på barnevernsinstitusjon. Aftenposten hadde blant annet et oppslag i 2020 som skapte stort engasjement. Denne artikkelen omhandlet ungdom på barnevernsinstitusjon som delte om sin hverdag på Snapchat gjennom bilder og videoer til alle deres «venner», hvorav mange hadde flere tusenvis av dem. Flere av disse la ut poster som viste både rusmisbruk, kjøp og salg av rusmidler, filmer hvor man utøvde vold eller hærverk, selvmordsforsøk og salg av seksuelle tjenester og nakenbilder. Barn som fulgte dem var ned i 12-års alder (Aasheim et al., 2020).

Bufdir kommenterte blant annet saken, og innrømte at saken var utfordrende for ansatte på institusjon, men mente at å frata beboere mobiltelefonen ikke var den rette løsningen. Det ble påpekt at det var en kontinuerlig avveining mellom rettigheten barn hadde til å bruke mobilen og retten til å bli beskyttet (Aasheim og Lunde, b2020). Barneombudet omtalte også saken og ytret sin bekymring for «sårbare» barn som delte mye uten noen form for kontroll. Det ble etterspurt mer fokus og dypere innsikt i disse online-miljøene, og det ble hevdet at regjeringen måtte sette inn flere tiltak for å sikre trygghet for sårbare barn og unge på internett (Aasheim & Lunde, a2020). Sivilombudsmannen Hanne Harlem omtalte også saken, og mente at det å fokusere på tvangstiltak og å frata ungdommene mobiltelefonen var feil fokus i søken på en løsning, og at fokuset heller burde ligge på å gi hjelp til de bakenforliggende problemene, som rusmisbruk eller suicidalitet. Videre fremhevd hun behov for kompetanse hos ansatte og veiledning for beboerne (Aasheim & Lunde, c2020). Aftenposten kom også med et debattinnlegg om sosiale medier og seksuell utnyttelse blant denne målgruppen, i forlengelse av Aftenpostens artikkel og en rapport Redd Barna hadde publisert. Her fremhevd de

viktigheten av mer kunnskap og etterspurte videre reguleringer av lovverket (Hegg & Bjune, 2020).

1.3.2 Risikofaktorer ved ungdommers bruk av sosiale medier

Det er foretatt forskning om hvorvidt sosiale medier påvirker den mentale helsen, hvor noen studier viser sterk sammenheng mellom psykiske lidelser og bruk av sosiale medier, mens andre viser lite eller ingen sammenheng mellom disse faktorene. Psykisk helse og sosiale medier, særlig blant ungdom, er et forskningsfelt som stadig er under utvikling i dag. Chow og Wan (2017, s. 281) hevder at studier kan ha vært preget av en økende frykt i befolkningen for hvordan sosiale medier påvirker oss, og dermed stå i fare for å undergrave andre sammenhenger som kan spille inn på resultater i forskning om psykisk helse og sosiale medier.

Forskning på studenter har vist sammenheng mellom Facebook og følelse av sjalusi, som igjen kan føre til depressive tendenser (Tandoc et al., 2015). Andre studier har også hatt lignende resultat med sammenhengen av «Facebook-sjalusi» og depresjon (Appel et al., 2015). Høy tidsbruk på Facebook er også vist i sammenheng med økt følelse av sjalusi (Tandoc et al., 2015). Andre studier har også pekt i retning av at sosiale medier øker faren for at ungdom blir mobbet via nett, har dårligere søvnkvalitet, er misfornøyd med egen kropp og har lavere selvtillit, som igjen kan øke depressive faktorer (Kelly et al., 2018; Woods & Scott, 2016). Særlig var det i en av studiene bruk av sosiale medier på nattestid som økte resultat av depressive tendenser (Woods & Scott, 2016). Om ungdom som er plaget med depresjon, dårlig selvtillit og angst bruker sosiale medier mer for å regulere seg er en uviss faktor i noen av studiene. Senere forskning peker på at bruk av sosiale medier på nattestid hadde en annen drivkraft enn mediene i seg selv, såkalt fenomenet «fear of missing out» (Woods & Scott, 2018). Ungdom som var mer redd for å gå glipp av noe brukte altså sosiale medier mer på nattestid. Frykten for dette er altså en mulig faktor som påvirker depressive tendenser, angst og dårlig selvtillit.

Ulike undersøkelser har vist til både positive effekter, men også flere negative konsekvenser med ungdommers bruk av sosiale medier (Best et al., 2014). Positive og negative effekter av sosiale medier kan henge sammen, hvor det både kan bidra til en høyere tilfredshet i livet gjennom sosiale fordeler, samtidig som andre kan bli overveldet av den kontinuerlige tilgangen man har til sosiale relasjoner via sosiale medier (Zhan et al., 2016). Flere forskere

har pekt på individuelle faktorer som en mulig innvirkning til ulike resultat i studiene (Best et al., 2014; Tandoc et al., 2015; Zhan et al., 2016; Chow & Wan, 2017). En litteraturstudie, hvor unge var målgruppen, viser også til ulike undersøkelser på hvordan sosiale medier kan ha positive effekter, blant annet ved å bidra til høyere selvtillit gjennom mer sosial kontakt med andre, å holde kontakten med venner ved endring i geografiske eller helserelaterte situasjoner, samt hvordan introverte ungdommer har anledning til å sosialisere i høyere grad. Likevel påpekte studien at forskning også viser til at bruk av sosiale medier kan øke unges risiko for dårlig selvtillit, risikoatferd, nettmobbing og depresjon (Richards et al., 2015).

Ved disse studiene kan man altså konkludere med at forskning på sosiale medier har ulike svar på sammenheng mellom bruk av mediene og mental helse. Likevel hevder mange studier at sosiale medier i seg selv ikke nødvendigvis har vist en direkte påvirkning for depresjon og angst. Det er derimot vist en sammenheng med hvordan de som allerede sliter med sin psykiske helse ofte bruker sosiale medier mer hyppig, og i flere studier er en av hovedfaktorene for hvordan du håndterer bruken av sosiale medier hvordan du har det fra før. Man kan altså påstå at de som allerede er sårbare kan få det verre av å bruke sosiale medier, eller bruker det på en annen måte (Tandoc et al., 2015; Richards et al., 2015; Chow & Wan, 2017; Woods & Scott, 2018). Det er nevneverdig at undersøkelsene dekker ulike sosiale medier og ulike geografiske områder. Dermed kan man generalisere funnene fra undersøkelsene om man hevder at sosiale medier har noe samme påvirkningskraft på ungdommer uavhengig av geografiske og kulturelle forskjeller.

De ungdommene under offentlig omsorg som sliter med sin psykiske helse kan man altså hevde har større risiko for å oppsøke andre ting på nett og bruke sosiale medier på en annen måte. Andre risikofaktorer ved sosiale medier gjør seg da relevant, eksempelvis i forhold til seksuell utnyttelse, tilgjengelighet av rusmidler og andre «skadelige» typer innhold (Redd Barna, 2020; Prop. 133 L (2020-2021), s. 53)

Medietilsynet (2020) undersøkte barn og ungdom mellom 9 og 18 år sin bruk av sosiale medier og eventuelle skadelige forhold med denne bruken. Blant ungdom i alderen 12-18 år svarte 43% at de det siste året én eller flere ganger hadde sett vold eller skremmende bilder og hatmeldinger mot bestemte grupper. 30% av denne gruppen hadde én eller flere ganger i løpet av året sett måter å skade seg selv på, og 34% hadde sett innhold hvor man delte måter å bli tynt på, herunder anorektisk innhold (Medietilsynet, 2020, s. 22). Undersøkelsen peker mot

hvilket «skadelig» innhold ungdommer blir eksponert for, snarere enn å utrede hvor skadelig slik eksponering er for målgruppen.

For barn under offentlig omsorg har det også vært undersøkelser som tar for seg den tilgjengelige kontakten mellom barn og foreldre via sosiale medier. Aamodt og Mossige (2014) har gjort en undersøkelse av hvordan denne kontakten foregår, og hvilke utfordringer og muligheter det kan by på. Det ble avdekket utfordringer knyttet til å regulere kontakten via sosiale medier for barn og foreldre, noe som kan hevdes å være bekymringsverdig i de tilfellene hvor barnet har behov for begrenset samvær og kontakt med foreldrene. I andre tilfeller ble det derimot vist til hvordan det at barn og foreldre kan ha hyppigere og mer stabil kontakt også kan påvirke barnets utvikling positivt (Aamodt & Mossige, 2018, s.122-123).

1.3.3 Sosiale medier, barnevern og tvang

Willoughby (2019, s. 138) tar for seg gjennom en litteraturstudie hvordan forskning viser til risikofaktorer for ungdom som bruker sosiale medier, hvor han hevder at sosialarbeidere har et ansvar for å få en bredere innsikt i hvordan sosiale medier preger praksisfeltet. Han setter et videre søkelys på kompetanse og konkrete retningslinjer i sosialt arbeids praksis for å hjelpe unge som er i høy risiko ved bruk av sosiale medier.

Redd Barna ga i 2020 ut en rapport etter samtale med mange ansatte på ulike barnevernsinstitusjoner om seksuelle overgrep via internett. Rapporten påpeker at barn som har vært utsatt for omsorgssvikt har større risiko for å bli utsatt for overgrep over nett, og vektlegger ansattes omsorgsansvar og en nødvendighet for å i enkelte tilfeller begrense rettigheter for mobilbruk (Redd Barna, 2020). Rapporten avdekker hvordan ansatte opplever usikkerhet rundt rettighetsforskriften, blant annet i forhold til om man skal gripe inn eller ikke og eventuelt når. Det fremheves også at ansatte ikke vet når tvang bør utføres i tråd med deres ansvar for «forsvarlig omsorg» og når dette går utover ungdommenes integritet og rettssikkerhet. Ansatte har også stilt spørsmålstegn til hvorfor arbeid med ungdom på atferdsplassering har annen anledning til å gripe inn, da det hevdes å være det samme behovet i enkelte tilfeller ved omsorgsplassering (Redd Barna, 2020, s. 16-19). Fra en Nova-rapport om omsorg på barnevernsinstitusjon blir det tatt for seg dagens tilbud på institusjoner ut fra ulike paragrafer. Rapporten fremhever at barn og unge på omsorgsplassering har et bredt spekter av ulike utfordringer og ressurser, kombinert med en mindre definert metodebasert praksis. Dermed er dette en målgruppe som er vanskeligere å kartlegge spesifikke

utfordringer og alvorlighetsgrad av utfordringer med (Backe-Hansen et al., 2017, s. 34; s. 151).

I rapporten fra Redd Barna setter ansatte ord på viktigheten av en åpen dialog i arbeid med ungdom som har høy risiko ved internettbruk. Rapporten konkluderer med å vektlegge et videre fokus på ansattes kompetanse og kunnskap med ungdommenes internettbruk, samt lovverk som tydeligere regulerer bruken av tvang. I tillegg hevdes det at rettighetsforskriften burde revideres etter at internett har utviklet seg (Redd Barna, 2020, s. 21-30).

Det har også blitt foretatt seg undersøkelser på hvordan ungdommene selv opplever tvang på institusjonene, blant annet gjennom Ulset og Tjelflaat (2012) sin forskningsrapport om tvang på institusjon. Det fremkom i undersøkelsen at flere av disse ungdommene som hadde blitt utsatt for episoder med tvang, opplevde at disse hadde gjort stort inntrykk og satt preg på opplevelsen av å bo på institusjon, samt relasjonen mellom ungdommene og de ansatte. Noen av ungdommene mente likevel at det kunne være nødvendig med tvang i enkelte tilfeller. Forskerne satt blant annet fokus på tunge etiske overveielser og refleksjon før iverksetting av tvangstiltak, grundig informasjon om tvang for beboerne, samt videre oppfølging av beboere etter et tilfelle med tvang (Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 58-59; 70-71). Noe av det samme resultatet fremkom i Barneombudets rapport (2015, s. 47) hvor det vektlegges oppfølging av beboere som har opplevd tvang, særlig fysisk tvang, i ettertid. Rapporten fremhever at relasjoner, informasjon og gode rutiner er med å redusere bruken av tvang.

Regjeringen publiserte en lovproposisjon i april 2021, hvor sosiale medier blir omtalt under punkt 5.3.2.1. «skadelig bruk av sosiale medier». Her står det blant annet at det er nødvendig at ansatte på barnevernsinstitusjon har kjennskap til handlingsrommet med rettighetsforskriften for å kunne gi god omsorg. Hvordan de ansatte skal bidra til positiv utvikling og mestring, samtidig som beboerne blir påvirket av et «digitalt miljø» ansatte har lite innsikt i og begrenset mulighet til å regulere, blir vurdert som utfordrende. Regjeringen formidler tre punkt de videre skal foreta seg. Det omhandler en gjennomgang av regelverket med bruk av tvang og rettigheter. Videre skal det sikres at ansatte har opplæring i rettighetsforskriften, samt forebygging av tvang. I siste punkt står det at kunnskapen om effekter av sosiale medier skal økes og det skal vurderes hvorvidt det er behov for tiltak som gir beboerne «bedre beskyttelse mot skadelig digital påvirkning» (Prop. 133 L (2020-2021), s. 53).

En viktig innvending ved å diskutere risikofaktorer ved sosiale medier er undersøkelsene sin subjektivitet og ansatte sine subjektive erfaringer. Willoughby (2019, s. 128) tar blant annet for seg hvordan man både kan se på ungdom på barnevernsinstitusjoner både som risikogruppe og som kompetente aktører i bruk med sosiale medier og viser videre til foretatt diskursanalyse om temaet (Craft, 2012, s. 176-177). Et lignende resultat ble fremstilt i en norsk studie, hvor Reime (2017, s. 33-35) har foretatt seg en diskursanalyse av intervju om rettighetsforskriften med ansatte på barnevernsinstitusjon, hvor blant annet bruk av telefonen var noe informantene nevnte. Det fremkom særlig et skille mellom diskursen om «det uansvarlige barnet» og «det kompetente barnet» i undersøkelsen.

Kapittel 2: Teoretiske utgangspunkt

Etiske perspektiv som analyseres i denne teksten er først og fremst inspirert av nærhetsetikk og teori om profesjonsetikk. Levinas og Løgstrups teorier blir et utgangspunkt for analysen, hvor begrepene urørlighetssonen, sensibilitet og ansiktets appell blir sentralt. I tillegg vil teori om profesjonsetikk, skjønn og dømmekraft gjøre seg gjeldende i analysen.

2.1 Etikk

Kort sagt kan man si at etikk i bunn og grunn handler om hva som er forskjellen på rett og galt. Når man bruker ordet «moral» omhandler det i praksis noe man gjør. Etikk kan man si er det som ligger bak våre moralske vurderinger, det teoretiske grunnlaget som vi har tenkt oss frem til gjennom etiske overveielser (Christoffersen, 2011, s. 14-15). Videre skal det nå bli foretatt seg ulike etiske perspektiv som forteller noe om hva som kan tenkes er rett og galt i samhandling med andre mennesker.

2.1.1 Urørlighetssonen

«Den etiske fordring» er utgangspunktet i Løgstrups teori om etikk, og omhandler hvordan man er fordret et ansvar for å utøve omsorg ovenfor dem man møter (Christoffersen, 2011, s. 86-89). «Den etiske livs fordring» handler om hvordan mennesker møter hverandre med utgangspunkt i en slags tillit til hverandre. Det er ikke noe man, i følge Løgstrup, kan velge seg vekk fra å gi til andre, snarere noe det er forutsett å gi i kraft av å være et menneske som møter et annet menneske. Den etiske fordring oppstår når man i møte med den andre også møter den andres selvutlevering og tillit (Løgstrup, 1956/2000, s. 39). Som Løgstrup selv sier har den enkelte «aldri med et annet menneske å gjøre uten å holde noe av dette menneskets liv i sine hender» (Løgstrup, 1956/2000, s. 37). Løgstrup beskriver dette blant annet gjennom hvordan man i et møte med et menneske enten kan utøve omsorg, eller i mangel av det: ødeleggelse. Å hevde at det finnes en nøytral balanse mellom dette er ikke riktig, heller en «unnskyldning» vi bruker fordi vi ikke orker tanken på at vi i vårt møte med andre har et slikt ansvar. Løgstrup illustrerer dette med å vise til møtet med et lite barn. Barnet trenger kjærlighet, og i mangel på det vil man allerede ha gjort barnet skade (Løgstrup, 1956/2000, s. 42). Man må alltid ta et valg i møtet med den andre, og å unnlate å gjøre noe som helst blir også da et valg man tar. Det finnes altså ikke i følge Løgstrup et «nøytralt» møte med et annet menneske, det er alltid noe som står på spill (Løgstrup, 2014, s. 83).

Det er likevel ikke slik at fordringen er uttalt, og den samsvarer heller ikke nødvendigvis med hva den andre uttrykker av ønsker og behov i et møte. Det ene handler om uttalte behov og forventninger, men fordringen i møte med et menneske handler om den tause og umiddelbare omsorgen man er fordret til å gi. Disse to forholdene kan også være motsigende, eksempelvis om man ønsker å bevare «den gode samtalen» med den andre parten istedenfor å fortelle sannheten. Sannheten kan såre den andre parten, men egentlig være omsorg for den andre. Om man heller ønsker å bevare harmoni og «den gode samtalen», som også kan være et uttalt ønske hos den andre, kan man altså stå i fare for å ikke utøve omsorg, men heller ødelegge noe hos den andre (Løgstrup, 1956/2000, s. 42-43).

Og det er i tråd med dette Løgstrup kommer inn på temaet om urørlighetssonen. Løgstrup har ikke en klar definisjon på begrepet, men viser heller til hvordan det gjør seg aktuelt ved å ta for seg tydelige grenser i samhandling mellom mennesker. Selve begrepet «urørlighetssonen» ble ikke uttalt før i senere verk i forfatterskapet (Løgstrup, 1997, s. 174; Christoffersen, 2011, s. 89-91). Man kan likevel se hvordan Løgstrup viser til viktige deler av fenomenet tidlig i sitt forfatterskap, blant annet ved bruk av begrepet «overgrep» (Løgstrup, 1956/2000, s. 44-45).

Poenget med urørlighetssonen er at det er tydelige situasjoner hvor sårbarheten til andre kommer frem, det oppstår en grense man normalt ikke føler seg komfortabel med å krysse i samhandling med andre (Løgstrup, 1997, s. 176-177). Motiver er svært sentralt når man viser til urørlighetssonen. Ved å undersøke en handling eller sak hos en annen person vil man gjerne kunne forholde seg saklig til et tema. Om man derimot gransker motivene bak en sak eller handling kan man komme inn på noe vedkommende finner ubehagelig, man kan røre ved den andres urørlighetssone. Ved å pålegge den andre motiv som du egentlig ikke vet sikkert om den har, kan du stå i fare for å begå et «overgrep» mot den andre (Løgstrup, 1997, s. 174-175; Eide & Skorstad, 2013, s. 84-85).

Det å fortelle sannheten for å utøve omsorg, fremfor å bevare harmoni, er ikke det samme som å foreta seg «et overgrep» ovenfor den andre. Det er, ifølge Løgstrup selv, svært viktig å skille mellom disse handlingene (Løgstrup, 1956/2000, s. 46-47). Noen ganger er det altså nødvendig å utfordre andres motiver, til tross for at man krysser urørlighetssonen. Dette er for å ivareta et annet prinsipp om åpenhet eller sannhet. Noen ganger må man altså krysse urørlighetssonen ut av omsorg for det andre mennesket (Løgstrup, 1997, s. 178-179). Spørsmålet om når denne handlingen går fra å være omsorg til ødeleggelse gjør seg

gjeldende. Et svært sentralt poeng hos Løgstrup er hvordan man trår over en grense når man bruker sin «livsforståelse» på en måte hvor man tenker at man vet bedre enn den andre, at man har en bedre forståelse av hva som er best for den andre. Et «overgrep» blir til når du ikke bare lar din egen livsforståelse overskygge den andre partens mening, men også gjør deg til herre over hvordan den andre parten skal reagere og mene om dette (Løgstrup, 1956/2000, s. 44-49; Christoffersen, 2011, s. 103-105).

Når man skal granske en sak er det et skille mellom grunner og motiver bak en handling. Dette er svært sentralt for urørlighetssonen, da man kan ta for seg grunner bak handlingen og fortsatt holde seg saklig til temaet. Man kan altså gjerne begrunne en handling godt, selv om motivene kan være av en mindre god hensikt. Motivene er derimot noe man ofte ikke våger å gå inn på hos andre, det er en slags grense - en urørlighetssone (Løgstrup, 1997, s. 175). Hadde vi hele tiden gått til angrep på hverandres motiver kunne tilværelsen mellom mennesker rett og slett bli helt uutholdelig, i følge Løgstrup (Løgstrup, 1997, s. 176-177). Det man skal fokusere på, selve saken, mister fokus idet man angriper hverandres motiver. Snakker man derimot om grunner til hvorfor man handlet som man gjorde forholder man seg fortsatt saklig til saken (Løgstrup, 1997, s. 177).

Betyr dette da at man, i følge Løgstrup, foretar seg et såkalt «overgrep» om man stiller spørsmålstegn til en handling en annen part gjør? Ikke nødvendigvis, fordi som han selv påpeker er det et skille mellom hva som bli gjort ut av omsorg og når dette går over til å bli din egen livsforståelse som du pålegger den andre – en slags maktutøvelse i det å «tro at man vet best». Dette vil ikke si at skillet er tydelig, tvert imot er det ganske flytende (Løgstrup, 1956/2000, s. 48-49). Dette vil igjen bety at man må starte med seg selv og granske sine egne motiv. En slags refleksjon over hvorfor man møter den andre slik man gjør (Christoffersen, 2011, s. 94). Er det ut av ren omsorg du sier eller handler som du gjør ovenfor den andre, eller er din egen livsforståelse som tar overhånd på en slik måte at du gjør deg selv til «herre» ovenfor den andre?

Noen ganger i det profesjonelle arbeidet er det også slik at man nettopp må trosse denne urørlighetssonen ut av omsorg for den andre parten. I sosialt arbeid er man i noen tilfeller til og med pålagt å trosse denne grensen. Om du gjør dette ut av omsorg, og ikke for å pålegge den andre din egen livserfaring og makt, begår du ikke nødvendigvis et «overgrep». Det er en grense når dette går såpass langt at du ikke bare mener hva som er rett for den andre, men

også mener noe om hvordan den andre parten skal reagere på dette, uten å la den andre partens mening om sitt liv spille noen rolle (Christoffersen, 2011, s. 95-97). Løgstrup sier det selv slik: «en skal ikke forsøke å bestemme hva den andre vil gjøre med ens ord og handlinger. Ingen grad av velmenthet gir noen rett til det» (Løgstrup, 1956/2000, s. 58).

2.1.2 Ansiktets appell

Den «etiske fordring» Løgstrup tar for seg kan minne om Levinas teori om «ansiktets appell». Levinas mener nemlig at det i møte med den andre oppstår et ansvar (Eide & Skorstad, 2014, s. 89). Levinas teori om «ansiktets appell» viser til hva som skjer når du møter et annet menneske ansikt-til-ansikt. Det er en slags metaforisk beskrivelse av ansiktet, som illustrerer hva som oppstår når man møter et annet menneske, og hvordan sårbarheten i den andres ansikt rører ved noe i deg selv (Levinas, 1972/1996, s. 56-59; Thomassen, 2016, s. 70-75).

Levinas tar ikke først og fremst for seg selve situasjonen, handlingen eller konteksten for et møte mellom to mennesker. Selve poenget handler snarere om hva som skjer i jeg-et i et møte med den andre. Fordringen i møte med den andre foregår gjerne utenfor bevisste tankeprosesser, hvor man aldri kan unngå det ansvaret som fordres i møtet (Levinas, 1972/1996, s. 60-62). Levinas sier det slik selv: «det enestående ved meg er det faktum at ingen kan stilles til ansvar i mitt sted» (Levinas, 1972/1996, s. 62). I møtet med en annen møter man vedkommende sin sårbarhet. Det handler om å møte mer enn seg selv i den andre sitt ansikt, man møter det «sosiale» utenfor seg selv, som fordrer et ansvar (Thomassen, 2016, s. 75-79).

Ansiktet er abstrakt og presenterer ikke bare det mennesket du står ovenfor. Fenomenet med å «møte et ansikt» representerer mer enn selve møtet, men det å møte et menneske som også er en del av en verden (Levinas, 1972/1996, s. 70-72). I møtet med den andre møter du ikke bare den andre og deg selv, men også «den tredje»; vedkommende som «den andre» svarer til. Ansiktet presenterer dermed mer enn bare en person alene, men denne personen har også sine spor fra tider og steder før møtet. Slik vil også møtet mellom to mennesker igjen sette nye spor i dem. Levinas hevder med dette at det i møtet med den andre også oppstår et ansvar ovenfor «den tredje», hvor ansvar og rettferdighet i neste omgang knyttes til flere enn den ene man møter. Samvittighetsspørsmål og etisk refleksjon bunner altså ikke bare i møtet med det ene «ansiktet» som en mer viktig person enn hvilken som helst annen person. Det er tvert

imot et menneske som presenterer mer enn bare seg selv, det presenterer en del av verden (Levinas, 1972/1996, s. 72-77; Thomassen, 2016, s. 75-79).

2.1.3 Etisk sensibilitet

Husserls teori om hvordan vår persepsjon fungerer er grunnleggende for hvordan man kan forstå begrepet «sensibilitet». Han mente at vi har en før-refleksiv evne til å fange opp alle objektive omgivelser, og deretter fortolke og gi dette mening (Nortvedt & Grimen, 2004, s. 49-52). Levinas henviser selv til Husserls filosofi og fremhever deretter betydningen «ved å gå tilbake til det gitte» (Levinas, 1972/1996, s. 32). Sensibilitet i etisk sammenheng handler om det som i det hele tatt starter prosessen av en etisk refleksjon. I møtet med den andre blir noe i oss rørt ved når man møter den andres sårbarhet. I neste omgang starter da fortolkningen og den videre refleksjonen over situasjonen (Nortvedt & Grimen, 2004, s. 52-55). I forlengelse av dette viser Levinas til fenomenet man kan kalle «etisk sensibilitet» (Levinas, 1974/1991; Nortvedt & Grimen, 2004, s. 52).

Fenomenet «sensibilitet» handler om hvordan det i møtet med den andre skapes en form for etisk bevegelse i oss: det skapes «spontane og før-refleksive bevegelser» som kommer før selv refleksjonen (Levinas, 1972/1996, s. 62-63). Det er i møtet med den andre denne før-refleksjonen blir til, fordi den andre vekker noe i oss. I neste omgang blir det rom for etisk refleksjon i og etter en situasjon, hvor man i større grad er seg selv bevisst sine tanker og refleksjoner. Det er viktig å påpeke at Levinas teori er betinget av at det skjer noe med oss når vi møter det menneskelige i andre. Det er «ansiktets appell», å møte seg selv og det menneskelige i den andre, som skaper det etiske aspektet. Uten at vi hadde reagert på møtet med den andre hadde vi aldri hatt noen form for refleksjonsevne, ifølge Levinas, fordi den før-refleksive bevegelsen - den etiske sensibiliteten - aldri hadde oppstått (Levinas, 1972/1996, s. 66; Levinas, 1974/1991, s. 75-76).

Sensibilitet er ikke det samme som kognisjon, fordi det oppstår før individets egen tanke og refleksjon. Sansing oppstår spontant i møte med fenomener som nytelse eller sårbarhet. Levinas knytter sansingen av sårbarhet opp mot «nærhet». Det er et svært sentralt poeng for Levinas at det ikke er mulig å oppleve det spontane og før-refleksive i møtet med sårbarhet uten å være i møtet med den andre (Levinas, 1974/1991, s. 62-63). Konklusjonen blir nærmest at kognisjon i neste omgang overhodet ikke vil være mulig uten møtet med den andre, uten å oppleve det sårbare i tilstedeværelsen av andre, og å videre forstå seg selv og verden ut fra

møtet med den andre (Levinas, 1974/1991, s. 75; 81). Den etiske sensibiliteten blir dermed evnen til å nærmest ubevisst føle dette *noe* i møte med andre, før tanken om hva eller hvordan i det hele tatt har oppstått. Videre vekker sensibiliteten bevisstheten og skaper en etisk refleksjon i mindre eller større grad (Levinas, 1974/1991, s. 75-76). Levinas beskriver dette poetisk med å si at man er «bundet til andre før man blir bundet til sin egen kropp» (Levinas, 1974/1991, s. 76).

Så langt har teoriene til Løgstrup og Levinas blitt presentert. Disse teoriene går også ofte innunder navnene relasjonsetikk eller nærhetsetikk. Nærhetsetikk viser til mye av hva selve innholdet i teoriene til Levinas og Løgstrup omhandler. Nemlig at det er i møte med andre mennesker etikkens innhold blir til. Likevel er det mange som hevder at slik etisk teori kan bli for nærsynt. Noen kan hevde at slike etiske perspektiv tar for lite stilling til strukturer i møte med etiske dilemma (Eide & Skorstad, 2013, s. 89). Man kan eksempelvis si at utilitarismens utgangspunkt, at en skjebne må ofre seg for mange andres bedre vel og ve, på mange måter står i direkte motsetning til hva nærhetsetikkens bidrag til etikken er. Andre eksempler er hvordan konsekvensetikken peker på at konsekvensene av en handling er kilden til å skille mellom rett og galt, eller at pliktetikken utgangspunkt i reglene selv på mange måter står i kontrast til en «fordring» som overgår alle etiske og juridiske regler og normer.

Viktigere enn å stille disse etiske perspektivene opp mot hverandre blir det gjerne å spørre om hva et perspektiv som nærhetsetikk kan bidra med. Som Todd (2016, s. 175-177) påpeker, bidrar Levinas sitt teoretiske perspektiv oss med å stoppe opp og reflektere over hva vi egentlig vet i vårt arbeid. I neste omgang kan man også hevde at Løgstrups teori bidrar med det samme. Det handler ikke om å forkaste reglene og normene, noe som Løgstrup selv også påpeker, men snarere handler det om å forstå etikken i det menneskelige samspillet nettopp med utgangspunkt i menneskene og relasjonene (Løgstrup, 1956/2000, s. 78-80).

2.2. Etikk i profesjonsutøvelsen

Det er foretatt seg hvordan etikk i møte med mennesker gjør seg gjeldende. Det vil være relevant å sette etisk teori videre inn i sosialfaglige perspektiv. Man kan trolig påstå at profesjonsutøvelse i helse- og sosialsektoren ikke foregår uten å møte på etiske utfordringer og overveielse. Hva det ligger i begrepene profesjon og profesjonsetikk skal kort redegjøres for her, før det blir vist i sammenheng med skjønnsutøvelse og dømmekraft.

2.2.1 Profesjonsetikk

Tradisjonelt sett har profesjonsbegrepet blitt brukt for de yrkene som man bare utfører gjennom en lang og formell utdanning, og som man dermed har monopol på å utøve gjennom en autorisasjon. Det var også sentralt at disse profesjonene hadde sin egen vitenskapsteoretiske kunnskap, eksempelvis at leger studerte medisin eller prester studerte teologi (Christoffersen, 2011, s. 19-20). I dag fører flere utdanninger til en profesjon enn det man gjerne anså det som tradisjonelt. Dette er delvis grunnet andre krav til profesjoner og delvis grunnet at utdanningene har utviklet seg for å imøtekomme kravene. I dag vektlegges det at profesjoner er forankret både i teori og praksis. I tillegg kan det sies at en profesjon danner en organisasjon med et eget politisk mandat. Tilknyttet dette er det relevant å nevne at profesjonene også har sin egen profesjonsetikk gjennom sine yrkesorganisasjoner. Dermed skiller profesjonsetikk seg fra generell yrkesetikk, da profesjonsetikken tilhører egne definerte profesjoner. Et eksempel her er Fellesorganisasjonen sitt yrkesetiske grunnlagsdokument for velferdsvitere, sosionomer, barnevernspedagoger og vernepleiere (Christoffersen, 2011, s. 21-23).

Ifølge Christoffersen (2011) har profesjonsetikken tre særlige kjennetegn. Det består av møter mellom profesjonsutøveren og klienten, såkalte ansikt-til-ansikt møter. Selve møtet mellom disse personene er sentralt for profesjonsetikken, fordi det er i disse møtene man også møter de etiske utfordringene. I tillegg kan man si at den profesjonelle har en handlingsorientert praksis, hvor man ikke bare skal foreta seg etiske refleksjoner, men også handle. Det er altså ikke bare teori, men også praksis, hvor man skal vurdere situasjoner og videre handle utfra vurderingene. Det tredje kjennetegnet er at møtet mellom profesjonsutøveren og den andre er faglig forankret. Rollene mellom profesjonsutøveren og den andre er allerede satt, da profesjonsutøveren er i situasjonen grunnet sin faglige kunnskap og likeså er den som skal hjelpes der for å få hjelp av den profesjonelle. I denne rollefordelingen er det svært sentralt å påpeke at det er ujevn maktfordeling, da den som skal utøve hjelpen allerede har makt til å ta enkelte avgjørelser ovenfor den som skal få hjelp (Christoffersen, 2011, s. 66-70).

Menneskerettighetene har fått en sentral rolle i utformingen av sosialt arbeids profesjonsetikk på internasjonalt nivå. Dette kan man blant annet se på hvordan det internasjonale forbundet for sosialarbeidere (IFWS) og den internasjonale forbundet for skoler for sosialt arbeid (IASSW) har inkorporert menneskerettighetsprinsipper i profesjonsetikken (Reichert, 2016, s.

16). Reichert (2016, s. 17) peker på hvordan menneskerettighetene ikke nødvendigvis alltid samsvarer med profesjonsetikken eller det juridiske regelverket for sosialt arbeid. Et eksempel her er om en forelder får svært begrenset samværsrett med sitt barn. Selv om begrunnelsen kan være at det er til «barnets beste» og at mer samvær kan føre til skadelig kontakt for barnet, kan det også hevdes at dette bryter med forelderen og barnets menneskerettigheter om å ha kontakt. I slike tilfeller kan sosialarbeideren ha nytte av en analyse som tar for seg spørsmålene:

1. What human right issues are relevant to the case?
2. What ethical issues are involved with the case?
3. Is there a link between the human rights principles and ethical guidelines?
4. What controversy or conflict might arise from the human rights and ethical issues relevant to the case? (Reichert, 2016, s. 26-27)

Som tidligere påpekt er også makt og autoritet svært sentralt i profesjonsetikken. Uten å ta for seg maktbegrepet og ulike perspektiv i sin helhet, vil det være relevant å foreta seg en kort beskrivelse av hva som menes med makt i analysen, og hvordan dette gjør seg relevant i forhold til ulike former for kontroll eller tvangstiltak. Analysen vil følge Hugman (2016, s. 67) sin forståelse av makt, som legger til grunn at makt og autoritet er knyttet til sosiale strukturer. I tillegg legges det til grunn at makt også er knyttet til muligheter og begrensninger gjennom hvem man er i «hverdagslivet», eksempelvis i form av kjønn, legning, etnisitet, seksualitet, alder, religion og eventuelt funksjonshemming. Ved et slikt perspektiv skaper både kunnskap, egenskaper og strukturelle roller former for makt, slik som Christoffersen (2011, s. 68) har påpekt med hvordan sosialarbeideren har makt i form av sin yrkesrolle med kunnskap og kompetanse. Aktørens individualitet spiller også inn på hvordan maktutøvelsen gjør seg gjeldende, gjennom forhold som henholdsvis kjønn og alder.

Myndiggjøring er et begrep som i stor grad har blitt inført i sosialt arbeids praksis og teori, og er både et mål og en metode å arbeide for å fremme klienters egen medvirkning i sitt liv. Det kan argumenteres for at begrepet ikke nødvendigvis er like enkelt å innføre i praksis, og det kan pekes på noen utfordringer med begrepet slik det brukes i dag (Hugman, 2016, s. 67-68). Hugman (2016, s. 71-72) skiller mellom «makt med» og «makt over» en klient i sosialt arbeid. Man kan for eksempel vise til dette i en barnevernsak hvor sosialarbeideren må utøve

makt «over» en forelder hvor man vurderer at den foresatte hverken har ressursene eller omsorgsevne til å ta vare på barnet. Dette står i motsetning til å ha makt «med» klienten, eller å myndiggjøre vedkommende, gjennom eksempelvis å forsøke å styrke ressursene rundt forelderen og barnet. Poenget er at myndiggjøring til en viss grad ikke nødvendigvis lar seg gjøre i en hver praksis, noen ganger vil den også være i motsetning til andre regler og prinsipper sosialarbeideren må følge. Dermed vil spørsmålet om myndiggjøring, makt og etikk være nærliggende til sosialt praksis på strukturelt nivå, og hvordan dette legger føringer for hva som er «rett» praksis (Hugman, s. 76-77).

Villadsen (2003, s. 195) viser til det han kaller «styringsdilemma» i sosialt arbeid, hvor det oppstår et dilemma mellom å forsøke å styre en bruker eller klient til å ta gode valg, samtidig som man forsøker å fremme individets egen autonomi. Det blir påpekt et spenningsfelt mellom å fremme brukermedvirkning, uten at «den profesjonelle» ender opp med å overta den. Likevel hevder Villadsen (2003, s. 195-196) at å utøve noen former for kontroll eller tvang ikke nødvendigvis er det motsatte av prinsippet om myndiggjøring. I enkelte tilfeller kan dette derimot være et middel for videre myndiggjøring. Dette kan eksempelvis være ved en tvangsinnleggelse hvor vedkommende ikke er i stand til å ta vare på seg selv. Ved å føre noen typer tvang kan man i neste omgang hjelpe personen til å bli i stand til å ta egne valg og vurderinger for sitt liv. Det er verdt å merke seg at dette avhenger av hvilket perspektiv man har av «myndiggjøring» som et prinsipp.

Fossestøl (2019, s. 1982-1984) peker på hvordan man kan oppspore en slags ambivalens hos sosialarbeidere i forholdet mellom det å være «profesjonell» og å sette ord på etiske verdier som blir benyttet i praksisen. Gjennom en undersøkelse av sosialarbeidere sin praksis fant hun at synet på profesjonalitet ofte ble sett på som en motsetning til mer medmenneskelige følelser som kunne oppstå i praksisutøvelsen. I undersøkelsen ble det stilt spørsmålsteget vedrørende om verdier som empati, ansvar og engasjement nesten står i fare for å bli en slags motsetning av verdiene i sosialfaglig praksis om solidaritet, likhet og profesjonalitet.

2.2.2 Skjønn og dømmekraft

Begrepene skjønn og dømmekraft blir ofte benyttet om hverandre, uten at det nødvendigvis blir gjort en tydelig avgrensning mellom de to ulike begrepene. I sosialfaglig tradisjon henger begrepene skjønn og dømmekraft tett sammen med profesjonsetikk og yrkesutøvelse. Ifølge

Christoffersen (2011, s. 72) er skjønn eller dømmekraft evnen til å forstå det som ligger bak «de etiske reglene». Det handler om å forstå og vurdere en situasjon, og er en intellektuell prosess som ikke tar utgangspunkt i det følelsesmessige aspektet, selv om følelsene også spiller inn i prosessen (Christoffersen, 2011, s. 75).

I det yrkesetiske grunnlagsdokumentet av Fellesorganisasjonen for barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere (heretter forkortet til FO), er det beskrevet hvordan skjønn og dømmekraft gjør seg gjeldende i yrkesutøvelsen. FO skriver eksplisitt at det er en forutsetning i det profesjonelle arbeidet at man har evne til å både utøve skjønn og ha faglig og moralsk dømmekraft. Det påpekes også at profesjonsutøverne har et ansvar for å drøfte situasjoner de anser som etisk problematiske med sine kolleger og med brukergruppen (Fellesorganisasjonen, 2019, s. 9). Videre beskrives det hva som menes med skjønn og dømmekraft slik:

Å utøve skjønn vil si å skjelne mellom vesentlig og uvesentlig, vurdere ulike sider ved sammensatte og komplekse situasjoner og avveie mellom ulike interesser og hensyn. Dømmekraft innebærer også mot til å foreta valg også når ingen løsninger framstår som ideelle. (Fellesorganisasjonen, 2019, s. 9)

Høilund (1995, s. 20) hevder at enhver sosialrådgiver som tror man kan forholde seg nøytral til en sak er en fare for selve rettsikkerheten. Dette mener han er fordi man i møte med andre mennesker alltid er betinget av oppfatningen man har av andre mennesker, natur og samfunn, altså selve menneskesynet. Dette gjør at man ikke kan påstå at vitenskapelig metode er etisk nøytral, fordi den som anvender den alltid er preget av sitt menneskesyn. En yrkesutøver som ikke er bevisst på dette står i fare for å ikke sette grenser for hva man utsetter det andre mennesket for. Han viser videre til dømmekraften som selve essensen for en forsvarlig rettsikkerhet: «kun en etisk funderet dømmekraft kan give reel rettsikkerhed» (Høilund, 1995, s. 20).

Han hevder videre at rettspraksisen kan stå i fare for å gjøre dømmekraften noe underordnet, da forståelsen av en «god» rettspraksis ofte har grunnlag i objektivitet og nøytralitet. Likevel er det slik at det ofte er verdigrunnlaget (det som ikke er objektivt) til yrkesutøveren, det være seg en sosialarbeider, en jurist eller en høyesterettsdommer, som avgjør mye av saken (Høilund, 1995, s. 67). Han viser til hvordan Levinas teori kan hjelpe oss å forstå noe av

hvorfor en yrkesutøver ikke bare gjemmer seg bak sin profesjonelle rolle og forholder seg nøytralt og fremmed til mennesket. Følger man Levinas teori om ansiktets appell, kommer man ikke utenom å føle ansvaret for den andres skjebne når man møter personen ansikt-til-ansikt. Dømmekraften vekkes gjennom møtet med den andre (Høilund, 1995, s. 74-77).

Teori om nærhetsetikk, profesjonsetikk og dømmekraft kan bidra til å se sosialt arbeids praksis i andre perspektiv enn man gjerne ville gjort fra andre etiske og sosialfaglige perspektiv. Bidraget nærhetsetikken gir oss er et perspektiv på hva som nettopp skjer i relasjonen mellom den profesjonelle og den som hjelpes. Det tas ikke utgangspunkt i lovverk eller retningslinjer man må følge, snarere vises det til hvordan ansvaret i bunn og grunn hviler på møtet mellom hjelperen og den som hjelpes. Profesjonsetikkens bidrag blir dermed å sette hjelperen i en kontekst og å vise til hvordan etikken overordnet henger sammen med lovverk, retningslinjer og yrkesutøvelse. Videre bidrar teori om skjønn og dømmekraft til å binde sammen perspektivet profesjonsetikken gir oss med nærhetsetikken. Det er en forutsetning i både teori om profesjonsetikk og i teori om nærhetsetikk at mennesket selv har en vurderingsevne som bunner i mer enn regler, normer og etiske perspektiv. Dømmekraften er en avgjørende egenskap for at sosialarbeideren kan gjøre gode vurderinger og handle ut fra sine refleksjoner.

Kapittel 3: Metode

Datainnsamlingen er i form av semi-strukturerte intervju, hvor analysemetoden baseres på tematisk analyse. I dette kapitlet tar jeg først kort for meg hvilke vitenskapsteoretisk ståsted oppgaven er inspirert av og hvilken metode som ble benyttet. Deretter tar jeg for meg hvordan prosessen med utvalg av informanter, utforming av intervjuguide og fortolkning av datamateriale ble foretatt seg. Avslutningsvis viser jeg til hvordan validiteten og reliabiliteten blir vurdert, samt hvordan ulike forskningsetiske dilemma og avveininger gjorde seg relevant og hvilke refleksjoner som ble gjort i forkant og underveis i intervjuprosessen.

3.1 Fagtradisjon og analysemetode

Opgaven er inspirert av fenomenologi som vitenskapsteoretisk ståsted og benytter seg av analysemetoden tematisk analyse for en grundig gjennomgang og oversiktlig presentasjon av datamaterialet.

3.1.1 Fenomenologisk utgangspunkt

Fenomenologi søker å forstå fenomener (objektet) gjennom personers (subjektet) sin opplevelse av det gitte fenomenet (Thomassen, 2020, s. 104-105). Husserls teori er svært sentralt i denne fagtradisjonen, da det kan hevdes at hans teori har hatt stor innflytelse på fenomenologisk fagtradisjon. Husserl var opptatt av å studere vår levde erfaringsverden, og hvordan vår bevissthet, eller intensjonalitet, fungerte. Teorien går ut på at vi har en slags før-intensjonalitet som oppfatter det rene objektive, deretter tar vi inn over oss denne sansningen og fortolker hva objektet vi har sanset er og betyr. Her blir subjektive erfaringer og vår fortolkning av verden relevant (Thomassen, 2020, s. 110-118).

Fenomenologisk forskningsmetode handler, enkelt forklart, om å forstå sosiale fenomener med utgangspunkt i de aktørene som opplever dem (Tanggaard, 2017, s. 87). Den fenomenologiske reduksjon er sentral for metoden, hvor man søker etter å «sette i parentes» førforståelsen man har av et fenomen. Som forsker er dette avgjørende, da man må forsøke å holde seg så objektiv som mulig til det som skal undersøkes. Man vil altså frem til den rene opplevelsen av et fenomen, bakenfor det man tar for gitt om verden og fenomener. Selve essensen i fenomenet er det som er mellom fortolkning av fenomenet og subjektet som fortolker det. Essensen er noe som gjør at man kan skille et fenomen fra en hvilken som helst

annen ting, og det er dette som blir den «rene» opplevelsen man vil få tak i med fenomenologisk metode (Tanggaard, 2017, s. 84-85).

I oppgavens søkelys er nettopp det å utforske hvordan ansatte møter fenomenet «sosiale medier på barnevernsinstitusjon», og hvordan de opplever det etiske aspektet i møte med ungdommene og sin yrkesutøvelse. Dermed søker oppgaven etter ansattes opplevelse av noe som er både relasjonelt forankret til andre, og samtidig knyttet opp mot spesifikke situasjoner fra deres eget liv og deres praksis. Det er først når man har fått tak i hva de ansatte opplever med dette fenomenet gjennom grundig gjennomgang av datamaterialet at man i neste omgang kan knytte det opp mot andre vitenskapsteoretiske begrep (Tanggaard, 2017, s. 88).

3.1.2 Tematisk analyse

Tematisk analyse er en fleksibel analyseform som kan passe i mange ulike studier. Den har likevel et grundig rammeverk og brukes både for å systematisere materialet og å oppdage nye interessante funn (Clarke & Braun, 2017, s. 297-298). Det er en analysemetode som bidrar til å inndele materialet i ulike tema på en oversiktlig og representativ måte som skal svare på forskningsspørsmål, samt bidra til nye perspektiv på materialet i arbeidet med analysen. Tema i denne sammenhengen handler om å systematisere eller kategorisere datamateriale, og man kan si at tema er «en gruppering av data med viktige fellestrekk» (L. Johannessen et al., 2018, s. 280).

Johannessen med flere (2018) har inndelt en tematisk analyse i 4 faser, inspirert av Braun og Clarkes tematiske analyse. Først i analysen er det en forberedelsesfase med innsamling av materialet som skal analyseres, eksempelvis å transkribere intervju. Deretter går man inn i fase 2, med markering og koding av materialet. Fase 3 omhandler kategorisering av det kodede materialet og inndeling i hovedtema og underkategorier, og avslutningsvis kommer man til fase 4, hvor man skal rapportere funnene man har gjort (L. Johannessen et al., 2018, s. 282)

Braun og Clarke (2006) har selv utarbeidet ulike faser for å foreta seg en tematisk analyse. Deres tematiske analyse består av seks faser illustrert under:

1. Familiarizing yourself with your data
2. Generating initial codes

3. Searching for themes
4. Reviewing themes
5. Defining and naming themes
6. Producing the report (Braun & Clarke, 2006, s. 87)

I analysen av datamaterialet ble Johannessen med flere (2018) sin tematiske analyse brukt som et utgangspunkt, da fasene som er beskrevet er svært oversiktlige og lett anvendelig. Likevel kan man se at Braun og Clarkes faser er mer inngående, særlig da fase 2 til 5 gir konkrete beskrivelser av hva man skal gjøre i «kodingen» og «kategoriseringen» av datamaterialet (L. Johannessen et al., 2018, s. 282; Braun & Clarke, 2006, s. 87). Dermed ble den tematiske analysen supplert av Braun og Clarkes faser for en mer nøyaktig fortolkning av materialet.

I fase 1, hvor man skal bli kjent med datamaterialet, transkriberte jeg intervjuene selv og lyttet gjennom lydopptakene flere ganger mens jeg leste over datamaterialet. Deretter gikk jeg gjennom materialet på nytt og tok vekk overflødige ord som «ehh» «ja» og «mhm» og skrev om teksten fra eventuelle dialekter og dialektord til bokmål. Dette var en tidkrevende prosess, men bidro til å gjøre meg godt kjent med materialet mitt. Jeg gikk også gjennom notater jeg hadde gjort meg underveis i intervjuene, samt tok nye notater i denne fasen til enkelte deler av materialet.

Fase 2 av Clarke og Brauns analyse handler om å kode grovt over deler eller hele datamaterialet (Braun & Clarke, 2006, s. 88-89). Da hvert intervju var på rundt 10 sider var det en omfattende prosess, hvor jeg hadde skrevet ut alle intervjuene på papir på forhånd. Jeg startet først med å markere interessante funn i hele materialet, og skrive stikkord underveis i margin ved siden av markeringen. Deretter forsøkte jeg å gjøre en grovinndeling av det markerte innholdet i ulike tema, og kom over i fase 3 i Braun og Clarkes analyse (Braun & Clarke, 2006, s. 89-91). Jeg brukte et tomt Word-dokument og arbeidet med å plassere det kodede materialet i ulike «bokser» med tema. Noen av det kodede materialet passet ikke inn under et formulert tema, da plasserte jeg det i en felles boks med et spørsmålsteget som navnet på materialet.

Fase 4 handler om å se over temaene og det kodede materialet, samt å se gjennom hele datamaterialet på nytt og kode deler av det igjen om nødvendig (Braun & Clarke, 2006, s. 91-

92). Etter flere gjennomganger av datamaterialet peilet jeg meg mer inn på færre overordnet tema og krysset ut markerte sitat jeg i utgangspunktet fant interessant, men som ikke virket å være så relevant for oppgavens forskningsspørsmål likevel. I begynnelsen hadde jeg mange mulige hovedtema, hvorav noen av dem etter hvert ble deler av underkategorier eller en underkategori. Jeg fant for eksempel ut at «kriminalitet» eller «helserelatert risiko» kunne inngå i samme hovedtema, nemlig «negative konsekvenser av sosiale medier». Denne prosessen førte til en gradvis innsnevring av ulike hovedtema og underkategorier, og dermed var jeg i en glidende overgang til fase 5 med å definere tema og underkategorier mer konkret (Braun & Clarke, 2006, s. 92-93). Etter mye arbeid endte jeg opp med 4 hovedtema med til sammen 9 underkategorier og var over i fase 6 med å produsere rapporten. Her ble det teoretiske utgangspunktet relevant, hvor jeg benyttet meg av etiske perspektiv for å analysere datamaterialet jeg hadde inndelt i tema og underkategorier.

3.2 Forarbeid og gjennomføring av intervju

Videre blir det tatt for seg forarbeidet i forkant av intervju, utforming av intervjuguide, utvalg av informanter, samt hvordan gjennomføringen av intervjuene ble gjort.

3.2.1 Utforming og gjennomføring av intervju

Intervjuene var semi-strukturerte og analysemetoden som ble benyttet var i form av tematisk analyse. Informantene var ansatte på ulike barnevernsinstitusjoner fra en ideell organisasjon med inntak hjemlet i barnevernsloven § 4-4 og § 4-12, såkalt «omsorgsparagrafene». Først hadde jeg et møte med alle avdelingslederne på de aktuelle institusjonene hvor jeg informerte om forskningsprosjektet. Avdelingslederne fikk på forhånd sendt ut informasjonsbrev om prosjektet som de videresendte til sine ansatte. Deretter ble jeg kontaktet av ansatte selv eller avdelingsledere som hadde interesserte til å delta i mitt forskningsprosjekt. Her ble det blant annet tatt høyde for at utvalget burde være fra ulike avdelinger og ulik fordeling av kjønn. Det ble også ansett som en fordel om informantene var fra ulike aldersgrupper.

Hvilket antall informanter man bør ha i en forskning varierer ut fra hva du spør om, hvor mange ganger du skal intervjuer eller hvorvidt du skal ha dybde-intervjuer (Magnusson & Marecek, 2015, s. 60). Da jeg var interessert i å undersøke opplevelsen informantene hadde om sosiale medier på arbeidspraksisen, særlig i forhold til det etiske aspektet og opplevelsen

av det, ble det avgjort at det heller skulle være færre, men grundige intervju om akkurat denne opplevelsen.

Informantene endte opp med å være åtte ansatte fra tre ulike barnevernsinstitusjoner. Utvalget av informanter var både menn og kvinner i ulike aldersgrupper. Det var seks miljøterapeuter og to miljøarbeidere. Informantene representerte ulike geografiske områder i Norge, alle i arbeid med ungdom i hovedsak mellom 13 og 19 år. En av informantene jobbet både med barn og ungdom. Oppgaven tok utgangspunkt i ungdom fra 13 år til 18 år, men hvilken aldersgruppe hver informant spesifikt jobbet med varierte noe. Intervjuene baserte seg på ungdommer de ansatte jobbet med under myndig alder, da dette var relevant i forhold til lovverk og reguleringer i rettighetsforskriften.

Intervjuguide, samtykkeskjema og beskrivelse av prosjektet ble sendt inn til Norsk senter for forskningsdata (forkortet til NSD). Grunnet restriksjoner som følge av Covid-19 ble intervjuprosessen noe annerledes enn planlagt i utgangspunktet. Etter innsendt søknad til NSD ble det strengere restriksjoner på avdelingene, noe som gjorde at intervjuene måtte foregå via Zoom. Dermed måtte jeg søke på nytt til NSD om dette, og fikk det godkjent. Zoom ble benyttet gjennom skolekontoen min for å sikre tryggest mulig personvern. Samtykke til å delta i undersøkelsen ble da muntlig i forkant av intervjuet og tatt opp via diktafon. Informasjonsskriv og samtykkeskjema hadde hver informant fått tilsendt i forkant av intervjuene. Planen var også i utgangspunktet å gjennomføre gruppeintervju, men etter å ha vurdert fordeler og ulemper ved å ha digitale intervju via Zoom ble det avgjort at fokuset heller skulle være på grundige individuelle intervju om fenomenet. Grunnet at rollen som intervjuer var noe annerledes over digital plattform ble individuelle intervju ansett både som det viktigste og beste verktøyet for å få tilstrekkelig informasjon i datamaterialet.

Fordelen man kunne dra av digitale intervju var først og fremst enda større variasjon i geografisk område, da avdelingene ble mer spredt utover landet. I tillegg virket det å være enklere for informantene å ta seg tid til intervjuet og tilpasse når i løpet av arbeidsdagen de kunne gjennomføre dette. Det oppstod også utfordringer med intervju via Zoom, da det kunne være en del tekniske problemer som oppstod med dårlig internettilgang og ulik kompetanse med Zoom-plattformen. Særlig gjaldt dette med lyd og oppstartsproblemer, men noen av intervjuene ble også forstyrret av problemer med lyd og bilde underveis, eller ved at noen

ringte dem og det dukket opp på mobilen eller datamaskinen som informantene gjennomførte intervjuene med.

Når man starter et intervju bør man være observant på informanten og hva vedkommende uttrykker. Det kan være aktuelt å tilpasse seg vedkommende sitt språk og få informanten til å føle seg komfortabel. Man må introdusere seg selv og fortelle tilstrekkelig om forskningen. Deretter forklarer man at intervjuet blir tatt opp på diktafon og spørre om samtykke til dette og å starte. Når man avslutter intervjuet, bør man spørre om de vil legge til noe mer eller har noen spørsmål (Magnusson & Marecek, 2015, s. 59-66). Dette var faktorer jeg tenkte over i oppstart og avslutning av i intervjuene. I tillegg hadde jeg test-intervju før intervjuene, hvor det ble gjort både stedlig med bekjente og via Zoom. Dette var for å teste ut intervjuguiden, hvordan det var å intervju over Zoom, samt hvordan diktafonen burde være innstilt før intervjuene.

At intervjuene var semi-strukturert virket å være en stor fordel i arbeid med dette materialet, da informantene hadde ulike utgangspunkt for å svare på spørsmål (både alder, utdanning, geografisk og kjønnsmessig) og hadde tilegnet seg ulike erfaringer med temaet, samt at en del interessante funn i større grad var mulig å gjøre et «dypdykk» i. Underveis i intervjuene ble det oppfattet en slags ambivalens hos mange av informantene, hvor de fortalte mye om de negative konsekvensene sosiale medier kunne ha, for å så understreke at det langt i fra var svart-hvitt. For å nyansere dette bildet formulerte jeg underspørsmål om dette, slik at positive effekter av sosiale medier også ble etterspurt tydelig i større grad. Jeg utviklet underveis flere spesifikke underspørsmål, blant annet hva som var deres første tanker om temaet vi skulle snakke om, hva de ansatte opplevde var positive effekter av sosiale medier og hvorfor de eventuelt mente at dette temaet var annerledes for et barn som bodde på barnevernsinstitusjon.

I en intervjusetting er det en rekke faktorer man bør tenke over. Å stille oppfølgingsspørsmål, å fremme refleksjon hos informantene og å oppfordre til å gi detaljerte svar, gir gjerne flere viktige funn i datamaterialet. Å lytte, gi tilbakemelding til informanten og å observere kroppsspråk er også svært viktige faktorer i et intervju (A. Johannessen et al., 2016, s. 154). Jeg benyttet meg mange ganger av oppfølgingsspørsmål til informantene, da de av og til kunne bevege seg inn på et tema hvor jeg ville utforske mer av refleksjonene de hadde angående dette. Det viste seg ofte at informantene da fortalte svært nyttig og relevant informasjon. Jeg benyttet meg også av oppfølgingsspørsmål som kunne fremme lengre og

nyanserte beskrivelser av spesifikke tema. Dette ble ansett som særlig viktig da jeg oppfattet en slags ambivalens hos informantene om sosiale medier og hvorvidt de mente ungdommene ble påvirket av dette, eller hvordan de opplevde dagens praksis.

Å observere kroppsspråk var noen ganger ekstra utfordrende via Zoom. Dette gjaldt også å kunne vise gjennom mitt eget kroppsspråk at jeg synes noe var interessant, istedenfor å eksempelvis nikke bekreftende for mye med hodet eller å bruke ord som «mhm» eller «ja». Å lene seg fremover for å vise interesse eller å bruke andre former for kroppsspråk og mimikk var noe jeg ikke alltid opplevde at informanten fikk med seg, og det kunne også være ekstra utfordrende om det oppstod «hakking» i bildet eller lignende. Dermed kunne jeg av og til merke at bekreftende ord i form av eksempelvis «mhm» oftere kunne forekomme.

I løpet av perioden intervjuene tok sted, oppstod det også en del nyhetsartikler hvor det ble avdekket ulike forhold med sosiale medier, særlig knyttet opp mot ungdommenes bruk av dette, og enkelte artikler omhandlet også direkte barn tilknyttet barnevernsinstitusjon. Det kunne tenkes at media, som var med å sette temaet på dagsorden, også kunne påvirke synet informantene hadde av temaet på institusjonene. I intervjuguiden var det særlig fokus på å ansatte sin egen opplevelse av fenomenet og hvordan dette preget deres praksisutøvelse. Der det var uklart om det var en situasjon de hadde lest om eller selv hadde erfart ble det stilt oppfølgings spørsmål angående dette.

3.3 Vurdering og refleksjoner

Videre skal det vurderes hvordan oppgavens gyldighet og pålitelighet er, samt hvordan forskningsetiske hensyn og vurderinger har gjort seg gjeldende.

3.3.1 Validitet og reliabilitet

Begrepene validitet og reliabilitet står henholdsvis for gyldighet og pålitelighet. Her skal jeg ta for meg og vurdere forskningen opp mot begrepene Johannessen og kolleger (2016, s. 231-234) bruker for kvalitative studier: «pålitelighet», «troverdighet», «overførbarhet» og «bekreftbarhet».

Pålitelighet handler om reliabiliteten, og omhandler datamaterialet i undersøkelsen. For å fremme pålitelighet er det viktig å redegjøre for fremgangsmåten og prosessen i forskningen (A. Johannessen et al., 2016, s. 231-232). Det er i de foregående delkapitlene redegjort for

hvordan datamaterialet steg-for-steg ble planlagt, samlet inn og vurdert. Dette har blant annet omhandlet planlegging og gjennomføring av intervju, utvalg av informanter og hvilke eventuelle utfordringer som oppstod underveis. Som tidligere redegjort for, oppstod det særlig noen uforutsette utfordringer i form av digitale intervju, da dette ikke var planlagt lang tid i forkant av prosessen.

Troverdighet knyttes til intern validitet. Dette omhandler hvorvidt forskningen svarer på dens formål og kan være en refleksjon av virkeligheten (A. Johannessen et al., 2016, s. 232). Det er viktig å påpeke at undersøkelsen i utgangspunktet tar for seg informantenes egne refleksjoner i møtet med sosiale medier i sin praksis, samt at analysen videre er en tolkning av deres refleksjoner. Hvorvidt forskningen stemmer overens med opplevelsen av fenomenet andre ansatte har på lignende institusjoner kunne vært interessant å undersøke. At digitale intervjuer åpnet muligheten for å intervju ansatte i ulike geografiske områder ble ansett som en stor fordel, da det viste seg å være lignende refleksjoner hos informanter som arbeidet på ulike steder i landet med lengre avstand.

Overførbarhet knyttes til ekstern validitet. Dette handler om mer enn hva forskningsprosjektet samler inn av opplysninger i den gitte undersøkelsen. Det handler også om hvordan materialet som benyttes, slik som begreper, forståelser og beskrivelser, kan brukes og overføres til andre studier på andre områder (A. Johannessen et al, 2016, s. 233-234). Det kunne vært interessant å undersøke hvordan sosiale medier og etikk kan knyttes opp mot andre studieområder, slik som i et hjem med barn og foreldre, på barnevernsinstitusjoner med inntak på andre paragrafer, eller i arbeid med ungdom som er lettere psykisk utviklingshemmet på avlastningsbolig eller i omsorgsbolig. Det kan hevdes at de etiske begrepene som benyttes i teorikapittelet og senere i diskusjonskapittelet gjenspeiler en del forhold og etiske perspektiv som kan overføres til slike studier, likevel kan det være vanskelig å hevde noe spesifikt om hvordan undersøkelsen kan overføres til andres subjektive opplevelse av fenomenet, særlig på andre typer institusjoner med en annen målgruppe.

Bekreftbarhet handler om forskerens egen vurdering av objektivitet. Objektiviteten kan understøttes av lignende undersøkelser som er blitt gjort på områder, samt hvordan forskeren vurderer beslutninger som er tatt og hvilke eventuelle forestillinger og forhåndsinntatte meninger som har lagt til grunn (A. Johannessen et al., 2016, s. 234). Det kan diskuteres om det å foreta seg en undersøkelse med et etisk perspektiv kan være både et ledende

forskningsspørsmål og påvirke forskerens objektivitet med fenomenet. Temaet for oppgaven startet å vekke min nysgjerrighet i samtale med personer som selv hadde lang erfaring fra praksisutøvelsen og ved gjennomgang av tidligere forskning og rapporter på temaet. Likevel var jeg åpen for at det kunne være andre opplysninger informantene i undersøkelsen selv kom med. Noen ganger i intervjuene ga informantene også andre svar enn jeg gjerne hadde trodd. Ved slike oppdagelser forsøkte jeg også å reflektere over min egen førforståelse, som da hadde vært til stede i forkant av intervjuet, til tross for at det langt i fra var bevisst.

I kvalitative undersøkelser kan man heller ikke fjerne seg selv som en deltagende part i forskningen, og det er viktig å understreke at en helt objektiv deltagelse ikke nødvendigvis verken er et mål eller realistisk. Likevel forsøkte jeg å holde meg åpen for at informantene selv kunne sette ord på hva de opplevde som eventuelle utfordringer og muligheter. Dette var særlig viktig for at informantenes opplevelse av fenomenet skulle være det avgjørende i datamaterialet. En mulig svakhet med oppgaven kan være nettopp det at oppgaven bare fanger opp ansattes refleksjoner om sosiale medier på institusjonene. Selv om dette begrenser hva temaet egentlig handler om, er det andre viktige deler av temaet som da følgelig ikke blir belyst. Blant annet kommer ikke ungdommenes egen stemme frem i lyset, og man kan ikke vise til hvordan de opplever dette. Å konkludere med en klar fasit på hvordan yrkesutøvelsen videre burde være, uten å fremme ungdommenes egne perspektiv på dette, er da verken hensiktsmessig eller formålet. Søkelyset i oppgaven er derimot hvorvidt ansatte opplever om endringer i yrkesutøvelsen og etiske aspekt gjør seg gjeldende i møtet med fenomenet.

3.3.2 Forskningsetikk

Det oppstod en del andre forskningsetiske hensyn enn det gjerne var forutsett på forhånd, da intervjuene måtte ta sted via digital plattform. Dette kunne være noe problematisk eksempelvis i forhold til anonymitet via mail. En løsning på dette kan være å lage en midlertidig epost-konto. Jeg endte selv opp med å bruke en allerede opprettet mail som første korrespondanse med informantene. Dette er fordi at uansett hvordan man velger å gjøre det via internett kan noe spores tilbake til IP-adresse. Dette er dermed en risiko man uansett må være klar over med å bruke digitale plattformer for å ha kontakt med informanter (Hewson, et al., 2016). Grunnet dette var jeg ekstra påpasselig om å ikke ha noe korrespondanse om personlig eller sensitiv informasjon utover informantens mailadresse, og brukte mailen kun for å avtale tid for intervju. Jeg skilte personlig informasjon som navn og mailadresse fra det transkriberte datamaterialet og slettet mail etter ferdig korrespondanse.

I gjennomføringen av intervju ble diktafon med ekstern minnebrikke benyttet.

Intervjumaterialet ble aldri knyttet til navn eller annen øvrig informasjon. Lydopptakene var på en ekstern minnebrikke, og ikke lagret på datamaskin. Transkriberte intervju ble lagret på en minnepenn og skrevet ut på papir, hvor informantene ble kalt «informant A», «informant B» og så videre. Alt datamateriale blir slettet og makulert innenfor tidsfristen som er søkt til NSD for oppbevaring av personopplysninger.

Det kan også være noen utfordringer knyttet til informert samtykke via internett, da man kan risikere at informantene ikke har tilegnet seg tilstrekkelig informasjon på samme måte som med stedlige undersøkelser. Terskelen for å stille opp via digitalt intervju kan blant annet være mindre, og man kan risikere at informantene ikke opplever en nødvendighet for å sette seg like mye inn i hva de skal intervjues om enn hvis det hadde vært stedlige intervju. Det er altså svært viktig at forskerne påser at deltagerne er tilstrekkelig informert i forkant av undersøkelsen for å oppnå et informert samtykke (Hewson et al., 2016). Dette er særlig med tanke på spørreundersøkelser, hvor man trykker på en «jeg aksepterer»-knapp eller lignende, men er også viktig å reflektere over med digitale intervju. I forkant av intervjuene ble det også informert om at de kunne trekke tilbake sitt samtykke når som helst, og at de hadde rett til å få innsyn i datamaterialet og komme med tilbakemeldinger.

Alle informantene hadde min kontaktinformasjon med telefonnummer og mailadresse. Det er viktig å utveksle slik informasjon om informantene vil trekke tilbake sitt samtykke eller har andre spørsmål (Hewson et al., 2016). Kontaktinformasjon til både meg og veileder stod også på samtykkebrevet alle informantene hadde mottatt. Det oppstod også noen tilfeller hvor informantene fortalte om noe underveis i intervjuet, som de deretter ba om at jeg skulle ta vekk. Uavhengig av om informasjonen ble ansett som nyttig eller mindre viktig er det svært viktig av forskningsetiske hensyn å fjerne det informantene ønsker. Jeg transkriberte intervjuet i sin helhet og slettet deretter slike sitat eller utsagn fra datamaterialet før lagring. Intervjuene omhandlet informantenes praksis og egen opplevelse av dette, men inneholdt ikke særlig sensitiv informasjon om informantene selv eller ungdommene på institusjonen. Det ble diskutert før hvert intervju hvordan informantene skulle overholde taushetsplikten, slik at de kun oppga generalisert informasjon, ikke sensitiv informasjon eller avslørende detaljer om beboerne eller andre relevante personer. Dette kunne eksempelvis være med å bringe opp alder på ungdommen, bakgrunn, kjønn og nøyaktig plassering for institusjonen.

Kapittel 4: Presentasjon av funn

I dette kapitlet presenterer jeg funnene av den tematiske analysen. Deretter vil neste kapittel analysere funnene i tråd med teori som er presentert og videre ta for seg en drøfting ut fra gjeldende teori og begreper.

Den tematiske analysen tar utgangspunkt i datamaterialet fra åtte semi-strukturerte intervju med ansatte på barnevernsinstitusjon som har inntak på omsorgsparagrafene jamført bvl. § 4-4 og § 4-12. Det er foretatt en tematisk analyse med koding og inndeling i tema og underkategorier. Jeg har delt inn i fire hovedtema med til sammen ni underkategorier.

Hovedtemaene er informantenes refleksjoner rundt:

1. Negative konsekvenser av sosiale medier for ungdommene
2. Positive effekter av sosiale medier for ungdommene
3. Yrkesutøvelsen med sosiale medier på institusjon
4. Ethiske perspektiv på praksisen

4.1 Negative konsekvenser av sosiale medier for ungdommene

Mange av informantene fortalte ganske tidlig i intervjuene om det de følte var utfordrende med sosiale medier, og drøftet hvordan det kunne medbringe noen negative konsekvenser for ungdommene. Det var særlig omtalt bekymring og utfordringer knyttet til underkategoriene kriminalitet, helserelevante utfordringer og negativ sosial kontakt.

4.1.1 Kriminalitet

Flertallet av informantene tok for seg hvordan de mente at sosiale medier og kriminalitet hang tett sammen. Særlig var tilgjengeligheten av rusmidler og seksuelle tjenester noe informantene nevnte. Ulike grader av seksuelle tjenester ble tatt opp, hvor flertallet av informantene viste til erfaringer hvor ungdommer hadde blitt utnyttet via sosiale medier. Informant G omtalte hvordan ungdommene tidligere «var tryggere på rommet», da hen opplevde at sosiale medier hadde bragt med seg utfordringer knyttet til seksuelle tjenester på den gitte institusjonen:

Informant G: (...) det er klart at det bringer med seg en del nye utfordringer. Ungdommer som kan bli utsatt for overgrep på rommet sitt via nett. (...) Det er klart uten internett så var ikke det en utfordring, da var de tryggere når de var på rommet.

Informant E viste i intervjuet til en situasjon som hadde oppstått på institusjonen med en av ungdommene:

Informant E: (...) Jeg husker veldig godt en beboer som var for en del år siden, som i ettertid fortalte at hun hadde finansiert seg med å selge bilder av seg selv da.

Informant B viste også til noe av det samme fenomenet med hvordan ungdommene står i fare for å bli utnyttet for å tjene «kjappe» penger:

Informant B: Jeg har eksempler på.. altså, barn som har tatt kontakt med feil folk.. ungdommer som tatt kontakt med voksne som er ute etter sex.. barn og ungdom som har solgt bilder også, for kjappe penger, og da har kommet i kontakt med nettverk.

Informant B fortsatte deretter i samme anledning med å fortelle om dophandelen på sosiale medier slik:

Informant B: Jeg vet hvor dophandelen foregår. Og hvordan den foregår. Jeg har ingen sjans til å få noen innsikt der. Ja, altså det at vi mister innsikten.. i et sånt nettverk da, gjør jo selvfølgelig at de blir sårbare.

Seinere i intervjuet konkluderte informantene med at rus og sosiale medier «går hånd i hånd», og hvordan andre utfordringer kunne henge sammen med rus:

Informant B: Ting henger dessverre ofte sammen med rus. Altså.. det er vel egentlig rus som er mest tilgjengelig på sosiale medier. Sikkert annen lyssky virksomhet også, men det er det som er veldig, veldig aktuelt for meg - for oss - om dagen er rus. Jeg føler at sosiale medier og rus går hånd i hånd. Og på nattes-tiden når andre sover så er det liksom litt mer aktivitet der også.

Hærverk og vold (særlig i form av slåsskamper) blir også skildret av noen informanter som en faktor knyttet til sosiale medier. Informant H beskrev hvordan de ansatte hadde observert at slåsskamper ble sendt rundt via Snapchat:

Informant H: (...) tilgangen er så åpen at man vet ikke hva som er der ute og at ting blir normalisert. Sann som slåsskamper. Det er så mye av slåssing som blir lagt ut, og vi observerer dette her, at det kanskje blir sett på som kult og tøft å se på dem.

Informant F forklarte også hvordan hen hadde observert at hærverk og vold ble delt mellom ungdommene via Snapchat:

Informant F: Det opprettes sånne grupper på Snapchat og alt mulig rart som er sånn: «for vi som hater barnevernet», «vi som bor her og der» og «ditten og datt» - der man oppfordrer hverandre til å gjøre ugagn da. Her er triksene du må kunne og.. oppfordrer til å «tenn på det der, gjør sånn og sånn». Og plutselig så står man i situasjoner man egentlig ikke hadde hatt lyst til å være i selv da. På grunn av det her gruppepresset som skjer.

4.1.2 Helserelevante utfordringer

Ved helserelevante utfordringer kom det frem hos samtlige av informantene at nattesøvn var en faktor som de opplevde i noen tilfeller ble preget av tilgangen til sosiale medier. Informant F beskrev hvordan det at sosiale medier kan prege nattesøvn opplevdes som et etisk dilemma:

Informant F: (...) fordi at skole er nå et tema i seg selv, og så kan det være vanskelig å komme seg på skolen av ulike ting, men når den telefonen også er der.. på kveldstid og forstyrrer nattesøvn så blir jo det og et lite etisk dilemma om man skal.. hvordan man skal motivere for skole og søvnen og.. også ha den telefonen liggende da.

I tillegg nevnte flertallet av informantene at miljøer for selvskading og suicidalitet opplevdes å være lettere tilgjengelig via internett. Informant H beskrev hvordan påvirkningskraften i grupper på sosiale medier opplevdes å fremme slik atferd:

Informant H: (...) det var en stor problematikk vi hadde her en periode når det kommer til selvskading. Det å legge ut bilder av at man selvskader eller bli trigga av andre kontoer som selvskader. Det er ungdommer som har bestemt seg for at de skal bruke andre verktøy enn å skade seg selv, men så er alt så tilgjengelig at du vet ikke hva som popper opp, og som kan være med å sabotere litt og re-traumatisere dem litt, da. (...) Og det har jo hendt at på TikTok at det ble lagt ut en video av selvmord..

Informanten viste til hvordan ulike typer eksponering opplevdes å «sabotere» utviklingen til ungdom. Informanten uttrykte videre en bekymring for hvordan dette kunne påvirke ungdommenes forestilling av et «normalt» liv:

Informant H: Det er jo skremmende hva de får et inntrykk av hva verden er, for de tror det er sånn på grunn av noen visse sosiale medier. Det er jo med å påvirke deres normalbilde av livet.

4.1.3 Negativ sosial kontakt

Slik som informant H viste til i utdraget ovenfor, var særlig eksponeringen og tilgangen til «skadelige» eller «usunne» miljø noe som ble trukket frem som en påvirkningsfaktor ved sosiale medier. En informant forklarer hvordan hen jobbet med en ungdom som var en del av en gruppe via sosiale medier, hvor man konkurrerte om å «overgå» hverandre:

Informant A: (...) Om det var å ruse seg eller å gjøre hærverk. Og så la de det ut på de sosiale mediene. For å få liksom cred innad i gruppa. Og da var det jo å.. på en måte.. hele tida være den som fikk cred da. For å gjøre et eller annet som ikke var bra. For eksempel hærverk som de la ut på den plattformen. Eller om de skulle ruse seg for eksempel. Spurte om.. ungdommen spurte om å få.. sa de hadde vondt i hodet.. fikk paracet – tok noen vitaminer. Latet som at det var narkotika. La ut bilde av det og sa han skulle ruse seg.. og det var for å få cred, innad i den gruppa da.

Flere av informantene satte ord på hvordan de opplevde at noen av ungdommene var mindre sosial på institusjonen etter fremveksten av sosiale medier. Noen av dem hadde lite fysisk sosial kontakt med andre, både på institusjonen og utenfor, noe informant C drøftet rundt:

Informant C: Man kan jo bruke det til å stenge ute de man er sammen med der og da, på en måte, både bevisst og ubevisst. Det kan jo være et dilemma.

I tillegg var mobbing en hyppig nevnt faktor, hvor informanter opplevde å ha lite kontroll, samt at formene for mobbing kunne oppstå mer “skjult”, slik informant G omtalte:

*Informant G: Du møter på noen andre utfordringer som du hadde mindre av før, da.
Intervjuer: Hvilke utfordringer tenker du på da?
Informant G: Mobbing blant annet. Gjennom sosiale medier. Det er enkelte som sitter på hvert sitt rom og skriver ting om hverandre. Så det er klart at de utfordringene har du.*

Kontakt med foreldre gjennom sosiale medier ble også hyppig drøftet av informantene. Mange beskrev en slags tosidig effekt sosiale medier hadde på dette området, da det for noen ungdommer ble ansett som hensiktsmessig å ha enklere kontakt med foreldre, mens det i andre tilfeller ble betraktet som en «usunn» situasjon:

Informant C: Vi har for eksempel hatt ungdom som.. har en begrensa samværsavtale med foreldrene, og så velger de å ha ganske mye kontakt over sosiale medier. (...) Man har på en måte ikke noe rett til å gå inn å stoppe dem, men så vet man jo at det kan

være skadelig for den ungdommen. Og så er det jo ikke sikkert hvis man har noen.. hvis man finner ut at man skal gå inn å stoppe dem, så vil det mest sannsynlig ikke ha noe effekt.

4.2 Positive effekter av sosiale medier for ungdommene

Flere av informantene satt ord på hvordan det var viktig å også vektlegge de positive effektene de opplevde at sosiale medier hadde for ungdommene. Av disse effektene var det særlig tilgang til interesser og hobbyer, samt positive sosiale effekter, som ble vist til.

4.2.1 Meningsskapende verktøy og interesser

En fremtredende faktor flere informanter beskrev som positiv var opplevelsen av at ungdommene hadde fått flere interesser gjennom sosiale medier og internett, og at sosiale medier dermed var meningsskapende for ungdommene. Flere opplevde at TikTok-videoer og Instagram kunne være en viktig del av ungdommenes hverdag, samt skape samtaler rundt matbordet og på institusjonen for øvrig. Informant C trakk blant annet frem at dette var en positiv effekt av sosiale medier:

Informant C: Det kan jo være noe å prate om da, man kan jo sitte å se på TikTok-videoer da, eller memes og så viser de og prater om det.. så det er jo en fin.. ja.. Noe fint med det.

Intervjuer: Ja. At det skaper en samtale?

Informant C: Mhm

Sosiale medier ble også av noen informanter vist til som en regulerende effekt i vanskelige samtaler på institusjonen:

Informant A: At man sitter å bare sveiper og sveiper gjennom TikTok eller Snap eller Instagram, ser på videoer, ser på venner, ikke sant. Når de regulerer seg, når de er i samtaler med oss for eksempel, snakker om ting som er vanskelig, så bruker de det da. Så uten tvil viktig for dem.

I tillegg var online-spill og gaming noe særlig en av informantene dro frem som en mulig positiv effekt for noen av ungdommene.

Informant B: (...) jeg tror en spesiell gruppe, sånn dere gaming-gutter og sånne ting da, som kanskje ikke er de peneste og kjekkeste og tøffeste for jentene og sånne ting.. De får en veldig sånn der god arena, jeg opplever at kanskje den type gutter er gladere i dag, da, enn det de kanskje var før.

4.2.2 Positiv sosial kontakt

Hvordan sosiale medier påvirket det sosiale ble tatt for seg av samtlige av informantene. Informantene beskrev positive effekter av dette, blant annet hvordan det ble observert at ungdommer hadde lettere tilgang til å få nye venner ved en flytting, samt holde kontakten med gamle venner der de kom fra. En informant beskrev hvordan hen opplevde at flere av ungdommene ble svært sosial av mediene:

Informant A: De kan ligge på sofaen eller rommet sitt en hel dag og likevel være sosiale og snakke med femti mennesker via Snapchat. Og vi tenker at – du ligger der å ikke snakker med noen – jamenn det gjør de jo. De er veldig sosial også.

En annen informant beskrev hvordan man også lettere holdt kontakten med gamle venner, samt hadde mulighet til å danne nye vennskap:

Informant C: Mange av de blir jo flyttet unna venner, så det er en mulighet til å holde kontakt med vennene sine, mulighet til å holde kontakt med venner.. eller.. før man for eksempel begynner på en ny skole.. mulighet til å bli kjent med nye. Og så er det jo mange av de som faktisk har fått venner som bor som regel ikke så langt unna – gjennom sosiale medier.

Noen nevnte også at sosiale medier kunne fremme en anledning til å føle “samhold” og å være en del av en gruppe. Å ha verdifull kontakt med familie ble også ansett som en positiv konsekvens hos noen av ungdommene:

Informant B: (...) Jeg tenker faktisk at noen av de ungdommene vi har nå, de er mere sosiale i dag altså, de har et bedre nettverk da, kontinuitet i nettverket enn det de kanskje hadde hatt for ti år siden, da de måtte ut på arenaer som stilte litt mer sosiale krav. De sitter mer på rommene sine, men de er mindre alene. Jeg føler også at i den grad familie og sånn spiller inn da, så ja – det biker for så vidt begge veier – noen har jo positiv kontakt med familie og noen har mindre positivt, men familien er mer til stede.

Intervjuer: Gjennom sosiale medier da?

Informant B: Ja. Og det er definitivt en fordel for mange som da skal videre i livet eller tilbake til familien og sånne ting da. Men det kan være vel så en ulempe for andre. Faktisk.

4.3 Yrkesutøvelsen med sosiale medier på institusjon

I intervju med informantene fremkom det ulike perspektiv og syn på hvordan praksisen i dag påvirkes av sosiale medier, og hvordan de ansatte opplever at dette preger deres

yrkesutøvelse. Ulike tanker om hvordan situasjonen var per dags dato og hvordan de mente veien videre burde være ble satt ord på i intervjuene.

4.3.1 Praksisen i dag

Samtlige av informantene fortalte at de opplevde å ha lite til ingen kontroll over hva ungdommene ble eksponert for, hvem de hadde kontakt med og hva de la ut på sosiale medier. Mange beskrev hvordan sosiale medier var en slags «ny verden» som hadde satt stort preg på praksisfeltet. Ingen av informantene hadde hatt kursing i nettvett eller lignende. I tillegg pekte mange på hvordan aldersforskjellen i personalgruppen gjorde seg gjeldene i møte med sosiale medier, hvor det var stor forskjell på kunnskapen hos de yngre i forhold til de eldre:

Informant E: (...) det går ikke an å stoppe det (sosiale medier), men det.. ja, det er en ny verden. Og det er sånne som meg da som henger alltid et halvt år på etterskudd også i den verden, ikke sant.

Mange fortalte også om hvordan mulighet for grensesettingen hadde blitt svært begrenset da 4G ble utviklet, og hvordan det å skru av internettet ikke hadde noen effekt i dag, eksempelvis på natten eller ved måltider. En annen informant beskrev viktigheten av strenge reguleringer i rettighetsforskriften, samtidig som det opplevdes «vondt å se på» en negativ utvikling uten å kunne tre inn:

Informant A: Nei, jeg synes det er fint at de har disse her rettighetene sine, men det er litt utfordrende noen ganger, selyfølgelig. Når man tenker at det er ødeleggende for dem da, så er det vondt å se på det. Hvis at det er sånn at de går inn i en ond sirkel i forhold til sosiale medier, for eksempel med det om det er hets eller mobbing, eller de er i nettverk som vi ser ikke er bra da, for eksempel i forhold til selvskading da.

Informant E mente også at sosiale medier kunne være «forstyrrende for noen» og videre at noen hadde vært «tjent med» å ha begrenset tilgang:

Informant E: du kan ikke ta fra noen den (telefonen) hele tiden, og det mener jo ingen er riktig heller, men jeg mener jo noen hadde vært tjent med at den kanskje.. at de ikke hadde tilgang en periode til sosiale medier. For ja, det er forstyrrende for noen. (Minde, 2020)

Videre beskrev informant E hvordan hen mente rettighetsforskriften hadde så strenge reguleringer at situasjonen måtte være «ekstrem» for at man kunne ha rett til å gripe inn. Da hen fikk spørsmål om hva som ble ansett som en ekstrem situasjon svarte hen slik:

Intervjuer: Hva er ekstremt da?

Informant E: Nei, vet du hva. Det må være så ekstremt at det går utover den personens hverdag. At rett og slett de for eksempel ligger og spiller hele natta. Ikke kommer seg på skolen på grunn av det. (...) Og selv da så skal det holde på lenge altså, før vi kan søke Fylkesmannen om det, og hvis vi søker Fylkesmannen om det, så får vi bare «ja, det er greit, en uke liksom. Prøv om det hjelper en uke». Så det skal være.. nesten at.. at de har slutta på skolen før vi kan gripe inn. Og da er det for seint likevel.

4.3.2 Tanker om videre praksis

Når informantene fikk spørsmål om hva som kunne vært en hensiktsmessig praksis med sosiale medier, var det mest fremtredende svaret hos informantene fokus på samtaler og relasjonsarbeid. Informant H svarte slik når det ble stilt et lignende spørsmål:

Informant H: (puster tungt) Det er det som er utfordringen. For de skal ha rett på sitt privatliv. Så det blir jo gjennom den relasjonsbyggingen, da. Fokuset må være på å trygge og imøtekomme denne ungdommen best mulig, men samtidig så må man jo også kunne sette grenser der man ser at dette er såpass skadelig. Men så er utfordringen at hvordan skal man gjøre det da? Uten å frarøve dem privatlivet og de juridiske rettighetene deres som de har på sin side (...)

Intervjuer: Så relasjonsbyggingen?

Informant H: Relasjonsbyggingen, dialog, være aktiv i prat med dem.. være undrende og søkende. (...) At man ikke reagerer med at man at syns ting er upassende og rart. For da vil det være vanskeligere for dem å oppsøke igjen, men at man får lov å dele sine tanker. At man bare er litt varsom på hvordan man utforsker det, da. Sammen.

Rettighetsforskriften ble nevnt flere ganger, hos noen som en selvfølgelighet, hvor forskriften hos andre informanter fremstod som litt «utdatert». En informant nevnte hvordan hen mener rettighetsforskriften burde oppdateres:

Intervjuer: Ja.. hvordan tenker du at det (lovverket) kan henge litt etter da?

Informant F: (...) Vi har jo den rettighetsforskriften som gir oss noen begrensninger, og rettighetsforskriften den er jo ganske gammel og den setter jo veldig mange begrensninger.. så.. kanskje skulle rettighetsforskriften også vært litt endret etter mediebildet og hvordan sosiale media påvirker oss også da. Tenker jeg.

Informanten påpekte videre et behov for mer kunnskap og veiledning:

Informant F: Jeg synes jo det kanskje bør være et lite sånt fagløft også da, i forhold til at sosiale medier- ja, det er jo et felt i seg selv. Så når vi ikke har hatt noe fokus annet enn, ja, ut ifra egen refleksjon og.. oppsøke det selv. At kanskje kunne det vært en kursdag som omtalte det, sånn at ansatte får litt mer kjøtt på beina i forhold til kunnskapen også. Så tror jeg at det er viktig å være på ballen.. i forhold til å snakke med ungdommene. For forebyggende arbeid, å tematisere det.

Informanten fortalte også om at flere institusjoner hadde Snapchat på vakttelefonen, og hvordan dette kunne være et tiltak som skapte en annen form for dialog mellom ansatte og barna:

Informant F: vi tilbyr jo, eller i alle fall på flere avdelinger og institusjoner, så har vi også egen Snap.. på jobbtelefonen.. hvor de velger selv om de har lyst å legge den til eller ikke. Og det kan jo være veldig positivt igjen, at man som ansatt kan bruke det og vise at man er på samme bølgelengde med ungdommen. Kanskje er det lettere å svare på den Snappen da, eller kanskje blir det litt lettere å bli med på noe fordi man har fått bilde av – oi det så gøy ut. Også at man kan søke mye omsorg, for eksempel ut av Snap og da. At ungdommen er ute og farter og så plutselig er det noe, så skrur dem på Snapmap.

Informant G tok også for seg hvordan ulike typer turnus kunne spille inn på det faglige arbeidet, og hvordan dette kunne prege praksisen, også i forhold til sosiale medier:

Informant G: Hvert vaktskifte så mister jo du litt informasjon. (...) i og med at relasjonene er så viktig så har du jo noen turnuser hvor du har 6 ansatte som dekker alt. Og så har du jo andre steder hvor man kanskje er oppe i 20 ansatte. Og så skal ungdommene forholde seg til alle disse her, og få en relasjon og et godt faglig arbeid. (...)

Intervjuer: Ja.. Medlever-turnusen?

Informant G: Ja.. ikke bare medlever. Fordi turnusene heter så mye forskjellig og bygger på ulike lovverk, så det trenger ikke være medlever sånt sett. (...) Men man har utrolige mye arbeidstidsordninger og turnuser som er med å påvirke hva du har mulighet til i det daglige og i den faglige jobben.

4.4 Etiske perspektiv på praksisen

Etiske dilemma var et gjentagende tema hos informantene, og hang tett sammen med det informantene opplevde som både positive og negative faktorer sosiale medier kunne bidra med i ungdommenes liv. Mange skildret et slags «spenningsfelt» mellom hjelp og kontroll, hvorav de ulike gradene av «kontroll» i utgangspunktet er strengt regulert av rettighetsforskriften. Det var ofte i de tilfellene hvor det ikke var en klar og tydelig grense for

praksisen det ble skildret en sterk opplevelse av etiske dilemma. Motivet bak handlinger var også noe som ble drøftet i tråd med dette.

4.4.1 Kontroll versus hjelp

Informantene skildret et tydelig ønske om å «hjelp» barna med bruk av sosiale medier, blant annet gjennom samtaler, relasjonsbygging og veiledning. På andre siden satt mange av informantene ord på den utfordrende balansegangen mellom å være en «hjelper» og fremme barnas autonomi med bruk av sosiale medier, samtidig som de kunne befinne seg i situasjoner hvor man følte seg «fordret» til å utøve ulike former for makt eller kontroll for å beskytte barna. Informant H beskriver det slik:

Informant H: (...) de står jo veldig juridisk sterkt når det kommer til sine rettigheter. Og det støtter jo jeg. Men jeg jobber for eksempel på omsorgsinstitusjon, og det er jo andre rammer enn for eksempel lukka eller atferd. Vi har jo vår omsorgsrett, men av og til kan det være vanskelig å tenke: trækker jeg over ungdommene sine rettigheter her, eller er det såpass at jeg må utøve min omsorgsrett?

Videre drøftet informant H hvorfor situasjonen var utfordrende for de ansatte, gjennom hvordan en eventuell inndragelse fremmer en slags avmakt:

Informant H: Man vet jo selv hvis noen skulle gått gjennom mobilen vår. Hvordan man hadde følt avmakt i den situasjonen.

En annen informant tok også for seg hvordan hen hadde opplevd å måtte trosse barnets rett på privatliv for å utøve sitt omsorgsansvar. I dette tilfellet handlet det derimot ikke om å beskytte barnet selv, men å beskytte andre barn:

Informant G: (...) Jeg har hatt ungdom som du vet er særdeles søken mot mindreårige barn, i forhold til seksuelt misbruk. Og de sitter med data og.. vi på en måte har trøbbel for å vite hva som foregår inn på de maskinene og sånt.. så har vært med på at det.. vi har tatt pc-en og levert inn til politiet (...). Så det var vel et tilfelle der vi egentlig visste litt at vi trakk over grensen med den ungdommen, men vi lot hensynet til de andre ungene i lokalmiljøet veies såpass tungt at vi valgte å ta en ransaking på pc-en. Og så leverte vi den inn til politiet da.

Da informantene fikk spørsmål om negative konsekvenser av sosiale medier ble vurdert annerledes med ungdommene som bodde på barnevernsinstitusjon, dro mange av informantene frem barnas sårbarhet som en avgjørende faktor. En informant beskriver det

slik:

Informant G: Ja, men det her er jo noen veldig sårbare ungdommer som også mangler en del livserfaringer. Og så mye støtte og samtaler med voksenpersoner som de kanskje har gått glipp av tidligere i livet, så de er kanskje.. de er nok over gjennomsnittet utsatt i forhold til ungdomsgruppen generelt da.

Informant H skildrer også denne sårbarheten som hovedårsaken til at sosiale medier bidrar til noen ekstra utfordringer på institusjon:

Informant H: Så de er jo mye mer sårbar disse ungdommene som er hos oss enn de som har hatt den gode, stabile omsorgen som de fortjener da. (...) De klarer kanskje å ta helt andre valg. De klarer å skjerme seg selv, eller å oppsøke en voksen, at de trygg på at det resulterer i hjelp. Og det håper jeg de (beboerne) føler i oss og. Men samtidig så er det på en måte noe utviklings.. noe traumehull der, som kan gjøre det vanskeligere for dem å ta gode valg eller oppsøke oss.

I tråd med dette fremkom det også fra flere av informantene et forhold mellom de ansatte og ungdommene, hvor de omtalte seg selv som deres «omsorgspersoner» eller «offentlige foreldre». Informant A beskrev dette slik:

Informant A: (...) vi er jo de offentlige foreldrene her. Og skal prøve å passe på disse barna så godt vi kan, og det er jo kjempealvorlig oppgave også, det er jo andres barn her. Vi må jo passe på de så godt vi kan.

Likevel fremhevdde informanten hvordan praksisen ble annerledes enn i et hjem med foreldre gjennom lovverket, og hvordan det var et etisk dilemma hvor mye man skulle gå inn i deres «private sfære»:

Informant A: (...) Rettighetene sier noe om at de skal ha mulighet til å være tilgjengelig, de skal ha dupperingsene sine. Det er viktig for dem, og (jeg) skjønner det. Sånn sett er det veldig forskjell på institusjon og hjemme, syns jeg, i forhold til å stille krav til bruk og sette begrensninger da. (...) Det er klart at et etisk dilemma er jo hvor mye man skal gå inn i deres private sfære.

4.4.2 Motiver

Andre informanter satte spørsmålstegn til enkelte former for kontroll, og hvilke motiv som ligger bak handlingene:

Informant B: (..) Hele den dere overvåkningsdebatten, nå er den, på en måte, død. Altså i hvilken grad vi har lov til å overvåke inn mot mobiltelefoner på natt og ting som vi har drevet med opp gjennom åra da, har alltid vært et dilemma om etikk. Ikke sant, altså hva er best for ungdommen, og hva gjør vi for egen kontroll da. Det er en sånn ting som yrkesgruppa, eller arbeidsgruppa vår egentlig aldri har vært så veldig enig om da. (Minde, 2020)

Informant B omtalte her en debatt i yrkesgruppen om overvåking av telefoner. Informanten stilte spørsmålsteget til hva enkelte i yrkesgruppen hadde gjort, ut fra motivet om å ha kontroll versus ut fra motivet om å hjelpe. Videre drøftet også informant D motiver bak handlinger, i dette eksempelet ved at ansatte gikk inn på barnas profiler på sosiale medier og sjekket hva de hadde lagt ut:

Informant D: For eksempel det med at – det kan jo diskuteres det med at man går inn på en annens profil – er det snoking eller er det fornuftig informasjon. At man kan jo si at det er en åpen profil og den ligger åpent og hvem som helst kan gå inn og se. (..) men absolutt verdt å diskutere etisk, for hva er hensikten? Hva er intensjonen med å gjøre det? (Minde, 2020)

Informant D spør i dette utdraget etter hva som er intensjonen, eller motivet, bak såkalt «snoking». Begge informantene gir uttrykk for et slags spenningsfelt mellom det å hjelpe og det å kontrollere barna, hvor motivet bak handlingen skaper etiske føringer for hva som oppleves som rett og galt.

Kapittel 5: Diskusjon av funn

Hovedtema 1 og 2 i den tematiske analysen omhandler ansattes opplevelse av negative konsekvenser og positive effekter av sosiale medier for ungdommene på barnevernsinstitusjon. Dette har vært viktige funn i oppgaven for å belyse hvordan tema om praksisutøvelse og etikk gjør seg gjeldende. Hadde ikke de ansatte opplevd konsekvenser som alvorlige og bekymringsverdige hadde de nok heller ikke opplevd etiske dilemma i møtet med fenomenet. De positive effektene fremhever derimot viktigheten sosiale medier har for beboerne. Sosiale medier har en verdi som tilsvarer at ansatte ikke uten videre bør eller kan frata ungdommene elektroniske kommunikasjonsmidler.

Hovedtema 3 om praksisutøvelsen og hovedtema 4 om etikk blir videre diskutert i lys av hva informantene selv har fortalt, samt teori og tidligere forskning. Problemstillingen om «hvordan ansatte reflekterer over ungdommenes bruk av sosiale medier på institusjonene» gjør seg gjeldende i hele kapittelet, med en fremstilling hvor det først særlig blir tatt for seg underspørsmålet om «hvordan ansatte opplever at sosiale medier påvirker praksisutøvelsen og profesjonsetikken» og deretter «hvordan ansatte møter det etiske aspektet med ungdommenes bruk av sosiale medier». Til tross for at det teoretiske utgangspunktet for oppgaven er relevant for hele diskusjonskapittelet vil særlig teori om profesjonsetikk, skjønn og dømmekraft gjøre seg gjeldende når man tar for seg praksisutøvelsen. Nærhetsetikk og andre etiske perspektiv vil være relevant i diskusjon om etikk på generell basis i ansattes møte med fenomenet.

5.1 Yrkesutøvelsen

En sentral delkonklusjon underveis er at ansatte opplever at sosiale medier har påvirket praksisen på barnevernsinstitusjon. Blant annet informant E betegner sosiale medier som «en ny verden», hvor hen opplever å henge etter. Videre spørsmål blir da hvordan yrkespraksisen egentlig er endret, og hvilke fordeler og utfordringer de ansatte kan oppleve med det.

5.1.1 Føringer, prinsipper og regler

I hovedtema 1 kan man se at informant B, E, F, G og H viser til kriminalitet gjennom blant annet kjøp og salg av rus, seksuelle tjenester og hærverk og vold. Videre viser informant F og H til helserelaterte risikofaktorer med søvn, suicidalitet og selvskading. Informant A, C, G og H setter også ord på eksempler med sosiale utfordringer som å ha kontakt med foreldre som blir ansett som «usunn» eller gjennom eksempler av nett-mobbing. Hovedtema 1 er viktige

funn for videre diskusjon, da det viser til ulike risikofaktorer med sosiale medier som de ansatte opplever som utfordrende. Tidligere offentlige debatter og tidligere forskning er også sentralt for disse funnene, da de i stor grad samsvarer med hva informantene forteller om risikofaktorene. Videre skal det diskuteres hvordan de ansattes praksis reguleres av yrkespraksisens føringer, regler og prinsipper når de skal forholde seg til slike risikofaktorer.

Gjennom datamaterialet kan man hevde at sosiale medier fører til mer tilgjengelighet av ulike former for kriminalitet, samt sosiale- og helserelevante utfordringer. Man kan påstå at rus, kriminalitet, selvskadning og mobbing gjerne har vært utfordrende områder for mange ansatte i lengre tid og var også til stede før sosiale medier. Hvor mye utfordringene har vokst på institusjon i tråd med sosiale medier er det ingen fasit på, og informantene gir selv uttrykk for at de opplever å ha lite innsikt i hva ungdommene gjør på sosiale medier. Som beskrevet tidligere i delkapittel 1.2.3 er det ulike regler, både direkte rettet mot barnevernsinstitusjon, samt nasjonale og internasjonale regler som gjør seg gjeldende i spørsmål om å bruke tvangstiltak eller ulike former for kontrolltiltak. Det er også vist til hvordan menneskerettigheter i større grad har blitt implementert i profesjonsetikken til profesjoner innenfor sosialt arbeid (Reichert, 2016, s. 16).

Som vist til i kapittel 2 har Reichert (2016) en modell med spørsmål som kan bidra til å kartlegge menneskerettigheter i møte med etiske prinsipper. Her kan man ta for seg en analyse om omsorgsansvaret de ansatte har og plikten til å beskytte barnet med å foreta seg tvangstiltak versus menneskerettighetene beboerne har. Det første spørsmålet handler om hvilke menneskerettigheter som er relevant i saken (Reichert, 2016, s. 26-27). Jamfør barnekonvensjonen har barnet rett til rett til å gi uttrykk for sin mening, rett til ytringsfrihet, rett til «tankefrihet, samvittighetsfrihet og religionsfrihet» og rett til beskyttelse mot ulovlig innblanding i barnets «privatliv, familie, hjem, korrespondanse, ære eller omdømme». I tillegg er det både en menneskerett og et prinsipp om at «barnets beste» skal være et hensyn i alle saker (Menneskerettsloven, 1999; Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 13).

Det andre spørsmålet handler om hvilke etiske dilemma som er relevante i saken (Reichert, 2016, s. 26-27). Informant A forklarer i delkapittel 4.4.1 hvordan spørsmålet om hvor mye man skal gripe inn i ungdommens «private sfære» oppleves som et etisk dilemma. Det etiske dilemmaet man tydelig kan oppspore her handler om å beskytte beboeren, men å overskride en privat sfære - versus det å ikke gripe inn, men at beboeren kan ta skade av de sosiale

mediene. Det å beskytte barnet kan være i tråd med «forsvarlig omsorg» som er regulert av rettighetsforskriften. På den andre siden er det også strenge reguleringer for når dette er i tråd med «forsvarlig omsorg» og når barnet har rettigheter som veier tyngre enn et tiltak om å gripe inn, som også er regulert av rettighetsforskriften og gjennom barnekonvensjonen. Man kan se at informant H også viser til dette dilemmaet: trækker man over ungdommens rettigheter eller veier omsorgsansvaret såpass tungt i saken at man må gjøre noe for å beskytte barnet?

Det tredje spørsmålet handler om det finnes en sammenheng mellom menneskerettighetene og de etiske retningslinjene (Reichert, 2016, s. 26-27). Det kan hevdes at det finnes en parallell mellom ønsket om å gjøre det som er til «barnets beste» i møte med fenomenet, uavhengig av om man tar utgangspunkt i etiske perspektiv eller ut fra menneskerettighetene. Både barnekonvensjonen og omsorgsansvaret baseres på at tiltak skal være til det beste for barnet selv.

Det fjerde spørsmålet omhandler hvilke motsetninger eller eventuelle konflikter som kan oppstå mellom menneskerettighetene og de etiske dilemmaene som er relevante for saken (Reichert, 2016, s. 26-27). Spørsmålet hva som er «barnets beste» i den gitte situasjonen kan fremmes både som en parallell mellom disse perspektivene, men også som en slags «konflikt». Ut fra denne modellen kan man altså peile seg inn på en konflikt eller usikkerhet om hva som er til «barnets beste». Hvor mye frihet skal ungdommene ha med sosiale medier? Er det til barnets beste å fremme autonomi og å fremme gode verktøy i møte med sosiale medier til livet videre? Selv om det gjerne er ønskelig å fremme denne autonomien kan det likevel også oppstå alvorlige situasjoner hvor man gjerne er fordret til å beskytte barnet. Om det anses å være til «barnets beste» å gripe inn vil det fremdeles være i konflikt med andre rettigheter i barnekonvensjonen, som retten til «tankefrihet» eller til «privatliv og korrespondanse». Synet på hva som er til «barnets beste» vil igjen spille inn på hva omsorgsansvaret innebærer i disse situasjonene.

Det er også viktig å fremheve at i tillegg til at barnets beste skal være et hensyn i alle saker skal også barnets alder og modenhet være ledende for hva forsvarlig omsorg er (rettighetsforskriften, 2011, § 1). Her kan man bemerke seg at alder er objektivt, men modenhet og hva som er til «barnets beste» avhenger også av fortolkning.

Noe av utfordringen informantene har i møte med rettighetsforskriften er hvordan det er andre regler for når man skal gripe inn sammenlignet med plassering hjemlet i bvl. § 4-24 og § 4-26. Dette er noe informant H også tar for seg i delkapittel 4.4.1. Ansatte på atferds-institusjon har en annen anledning til å gripe inn, til tross for at beboere på omsorgsplassering også kan ha utfordringer knyttet til forhold som atferd, rus eller kriminalitet. Dette er også påpekt som en utfordring i andre studier, da ungdom på disse paragrafene kan vise lignende atferd, og i noen tilfeller ha store og komplekse utfordringer (Redd Barna, 2020, s. 16-19).

Det er også vist til hvordan tidligere forskning viser til at tvangstiltak ovenfor sårbare barn kan være svært inngripende og traumatiserende (Ulset & Tjelflaat, 2012). Noen ganger kan det hevdes å likevel være nødvendig. Her vektlegges tiltak som veiledning, samtaler med beboerne, refleksjon og evaluering i etterkant (Barneombudet, 2015, s. 47; Ulset & Tjelflaat, 2012, s. 70-71). De offentlige debattene i Aftenposten fremhever ulike meninger angående om tvang burde brukes i enkelte tilfeller for å frata elektroniske kommunikasjonsmidler som mobiltelefonen (Aasheim & Lunde, a2020; Aasheim & Lunde, b2020; Aasheim & Lunde, c2020). Spørsmålet om hva som egentlig er til «barnets beste» blir en rød tråd i diskusjonen om hva som er en god praksis. Dette er ikke bare et prinsipp, men også en lovpålagt føring gjennom barnekonvensjonen, barneloven, barnevernloven og rettighetsforskriften. I den offentlige debatten vektlegges det hvordan veiledning av ungdommene og økt kompetanse hos de ansatte er like så relevante og viktige verktøy for å hjelpe ungdommene (Aasheim & Lunde, c2020). Dette er også noe flere av informantene selv fremhever som de viktigste verktøyene i møte med de fleste tilfellene av utfordringene.

Et annet viktig poeng er også hvordan man kan påstå at man kan definere sosiale medier til både å være et viktig og verdifullt redskap eller et faremoment for ungdommene, slik som Willoughby og Reime blant annet påpeker (Willoughby, 2019, s. 128; Reime, 2017, s. 33-35). Dette er interessante innvendinger, selv om oppgaven ikke tar for seg en diskursanalyse av fenomenet. Det som derimot kan hevdes i dette forskningsprosjektet er at ansattes opplevelse av sosiale medier ikke er enten-eller. De reflekterer rundt positive effekter av det, side om side med negative konsekvenser. Dermed blir også skillet på hvilke tiltak som er til «barnets beste» ikke klart eller ensidig. Overordnede strukturer, lovverk og føringer setter sitt preg på de ansatte sin praksis og hva de ansatte har mulighet eller ikke for å gjøre, videre skal derfor opplevelsen av handlingsrommet i tråd med skjønn og dømmekraft diskuteres.

5.1.2 Dømmekraft og skjønnsutøvelse

Som tidligere beskrevet i kapittel 2, henger skjønn og dømmekraft tydelig sammen med profesjonsetikk. I det foregående blir det svært relevant å ta for seg hvordan skjønn og dømmekraft gjør seg gjeldende i møtet med sosiale medier på institusjonene og å drøfte hvorvidt man kan påstå at dette er et godt redskap i arbeidet. Skjønn og dømmekraft skal bidra til at de ansatte kan skille de ulike situasjonene fra hverandre og ta en kompetent vurdering ut fra den enkeltes situasjon. Det er allerede vist til hvordan lovverket og prinsippene har tydelige rammer, samtidig som de også kan motstride hverandre og i enkelte tilfeller skape et stort rom for tolkning og handling. Trenger de ansatte klarere føringer på når man skal gripe inn, eller er det viktig med dette «rommet» for å fremme en god skjønnsutøvelse?

Spørsmålet blir da videre hvordan man kan skape gode nok refleksjoner og vurderinger i et praksisfelt hvor ansatte selv ikke føler de har et konkret svar på «rett» praksis. I intervju med informantene satt de ofte ord på hvordan mobilen var viktig for ungdommene, samtidig som de tok for seg grundige beskrivelser av faremomenter med sosiale medier og hvordan de ansatte stadig støtte på ulike etiske dilemma. I delkapittel 2.2.2. henvises det til FOs yrkesetiske grunnlagsdokument, hvor det påpekes at det er en forutsetning at profesjonsutøverne har evne til å utøve skjønn og dømmekraft. Det omhandler blant annet evnen til å vurdere ulike sider ved komplekse situasjoner og ta overveide avgjørelser (Fellesorganisasjonen, 2019, s. 9). Christoffersen (2011, s. 72) tar også for seg hvordan skjønn og dømmekraft skal bidra til å forstå hva som ligger bak «de etiske reglene». Dømmekraft og skjønn forstås her som en slags evne til å vurdere en situasjon og ta valg etter grundig refleksjon. Det er egenskaper som baseres på mer enn en spontan følelse, men også som en evne til å vurdere og reflektere seg «klokere» med.

Profesjonsetikken gjør seg gjeldende i situasjoner hvor man møter den som skal hjelpes ansikt-til-ansikt og man skal foreta seg en handling. Det er et saklig formidlet møte, hvor profesjonsutøveren allerede har en makt i å være «hjelperen» med sin kunnskap og kompetanse (Christoffersen, 2011, s. 66-70). Makt forstås som en kraft som bunner i flere forhold, blant annet i form av sin rolle, bakgrunn, kompetanse, utdanning og så videre (Hugman, 2016, s. 67). Man kan hevde at hvor man har en slags makt ovenfor en annen part gjør etikk seg gjeldende. Igjen blir da dømmekraft og skjønn ytterst viktige egenskaper for å kunne se hva som ligger bak regler, føringer og «etiske regler», og å vurdere hvordan man

skal utøve makten som er forankret i sin rolle som profesjonsutøver. Informant H drøfter rundt hvordan en inndragelse av mobiltelefonen fremmer en følelse av «avmakt», og hvordan hen selv hadde følt på dette i en slik situasjon. Det fremkommer her at informanten har en opplevelse av at det finnes et rom for maktutøvelsen som kan videre resultere i at ungdommen opplever nettopp denne avmakten. Å reflektere over dette og å gjøre seg bevisst slike forhold kan være en viktig faktor ved bruk av skjønn og dømmekraft.

Fossestøl (2019, s. 1982-1984) tar i sin undersøkelse for seg ambivalens i sosialarbeiderens praksis. Et sentralt poeng var hvordan det profesjonelle ansvaret sosialarbeiderne uttalte ikke nødvendigvis ble omtalt i sammenheng med etiske verdier. Tvert imot ble noen ganger etiske verdier og andre personlige egenskaper undergravd i skildringene av praksisen. Det kan hevdes at egenskaper som «innlevelse» eller «empati» kan være i et motsetningsforhold til prinsipper i sosialt arbeids praksis som «rettferdighet». I datamaterialet kan man se at informantene setter ord på følelser som at det kan gjøre vondt å observere ungdommene oppsøke skadelige forhold via sosiale medier, at de er de «offentlige foreldrene» med stort ansvar, eller at det kan være skremmende for de ansatte å tenke over hvilket «normalbilde» ungdommene får av verden via sosiale medier. Slike utsagn setter ord på ansattes forhold til henholdsvis empati, ansvar og følelser i møte med ungdommene. Videre kan man da ta for seg om slike verdier og følelser er nødvendig og viktig i praksisen i tråd med dømmekraft og skjønnsutøvelse.

I det foregående delkapittelet vises det til hvordan ansatte på barnevernsinstitusjon er underlagt lovverk, både direkte knyttet opp mot sin praksis, men også gjennom nasjonale og internasjonale prinsipper og sentrale lover, som Grunnloven og menneskerettighetene. Det er vist til hvordan regler, prinsipp og føringer i stor grad kan hevdes å styre praksisen. Man kan stille seg spørsmålet om objektivitet ovenfor lovverk og prinsipper er et mål. Er det slik at de ansatte skal behandle alle ungdommene på barnevernsinstitusjon likt der lovverket skaper rom for fortolkning? Hvordan kan man i så fall være objektiv i møte med hver ungdoms unike situasjon? Høiland påpeker hvordan verdien om «objektivitet» kan føre til fatale konsekvenser om man ikke selv anser seg selv som en subjektiv aktør (Høiland, 1995, s. 20; 67). Lik praksis blir ved en slik påstand ikke synonymt med rettferdighet. Skal man følge Høilunds påstander om «objektivitet» ovenfor lovverk, vil skjønn og dømmekraft ikke bare være relevant, men ytterst viktig for å skape en god og rettferdig praksis. De ansattes følelser av empati og ansvar vil da være nødvendig for å kunne leve seg inn i situasjonene og gjøre

overveide vurderinger bunnet i skjønn og dømmekraft. Ved et slikt perspektiv kan man da også vurdere om prinsipper ved å være profesjonell også kan stå i fare for å undergrave viktige egenskaper, som empati og ansvar, ved en god skjønnsutøvelse.

5.1.3 Tiltak i praksis

Praksisen med sosiale medier på institusjon blir ofte svært nærliggende til spørsmålet om tvang eller ikke tvang. Til tross for at dette er et viktig spørsmål omfatter det ikke alt av hva informantene selv har satt ord på som viktige tiltak for en videre praksis. Det blir derfor sentralt å påpeke hvordan praksisen omhandler mer enn hvorvidt de ansatte skal frata eller begrense ungdommenes elektroniske kommunikasjonsmidler. Hvordan ansatte kan arbeide på et forebyggende nivå er i utgangspunktet viktig for om man i det hele tatt kan gripe inn med tvang (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2012, s. 18). Like så viktig blir det også å drøfte hvordan ansatte kan hevde at andre løsninger og tiltak kan være en bedre praksis i møtet med fenomenet, og å belyse muligheter og utfordringer med ulike tiltak.

Informant G omtaler hvordan ungdommene før internett var «tryggere på rommet». Likevel kan man påstå, slik delkapittel 4.2 tar for seg, at sosiale medier tilfører mye positivt for ungdommene. Informant C beskriver blant annet hvordan sosiale medier kan bidra til gode samtaler på institusjonen. Andre informanter har også beskrevet hvordan det skaper sosiale arenaer, hvor man kan bli kjent med nye mennesker, holde kontakten med gamle venner og ha en hyppigere og verdifull kontakt med foreldre. I tillegg kan det skape meningsfulle hobbyer for ungdommene, skape samtaler på institusjonen og være et verktøy for ungdommene til å regulere seg. Sosiale medier har altså mange verdifulle og positive effekter for ungdommene. Spørsmålet blir videre hvordan de ansatte kan hjelpe ungdommene til å være «trygg på rommet» og likevel fremme verdien telefonen har.

Informantene har pekt på ulike løsninger de mener er viktig i praksis. Det handler både om metodebaserte løsninger i form av veiledning og relasjonsbygging, og mer kreative løsninger, som blant annet å ha Snapchat på vakttelefonen. Informant F forklarte hvordan ungdom som plutselig var i en vanskelig situasjon kunne skru på kartfunksjonen på Snapchat, slik at de ansatte kunne se hvor ungdommen var og forstå at noe var galt. Her kan man se hvordan beboere også har en anledning til å «velge» når de skal slippe de ansatte mer inn i livet og gi

de en form for ansvar via sosiale medier. Dette krever dog en skjerpet oppmerksomhet rettet mot enkelte sosiale medier, samt kjennskap til hvordan apper som Snapchat fungerer.

Tidligere rapporter har etterlyst mer kompetanse og tydeligere retningslinjer i møtet med fenomenet. Veiledning av beboerne, økt kompetanse, relasjonsbygging og dialog er pekt på som viktige faktorer (Redd Barna, 2020, s. 21-30; Barneombudet, 2015, s. 47). Spørsmålet blir videre hvordan dette er mulig i praksis. Samtlige av informantene oppga at de hadde lite til ingen kontroll over hva ungdommene ble eksponert for eller hvem de hadde kontakt med. I tillegg fremkom det at ingen av informantene hadde hatt kursing i nettvett, og noen av informantene forklarte også hvordan man måtte «oppsøke» kunnskap selv. De eldre beskrev også at sosiale medier ble en slags «ny verden» de stadig hang litt etter i. Et tankekors med dette blir hvordan ansatte kan benytte seg av tiltak som veiledning og dialog om de ikke selv opplever å ha kunnskap eller innsikt i hva de sosiale mediene egentlig innebærer for ungdommene.

I forrige delkapittel ble det foretatt seg hvordan skjønn og dømmekraft henger tett sammen med makt i arbeidet. Som sosialarbeider er man i en profesjonell rolle hvor man ikke kan unngå å ha en form for makt ovenfor den andre. I tråd med makt blir prinsippet om myndiggjøring ytterst relevant. Hugman (2016, s. 71-72) skiller mellom «makt med» og «makt over» en klient i sosialt arbeid. Noen ganger vil myndiggjøring og makt henge tett sammen og i stor grad avhenge av strukturelle føringer sosialarbeidern er overlagt (Hugman, s. 76-77). Selv om tiltak som veiledning og dialog blir fremhevet som viktig av informantene (som videre kan fremme en slags myndiggjøring), kan man stille spørsmålsteget til om det også blir en slags maktutøvelse, slik Villadsen (2003, s. 193-196) påpeker gjennom såkalte «styringsdilemma» i sosialt arbeids praksis. Det kan hevdes at noen former for veiledning kan stå i fare for å bli en slags tvang gjennom makt-ubalansen man har som profesjonsutøver. I neste omgang er det da sentralt å spørre om makt - i tråd med skjønn, dømmekraft og overveide refleksjoner - også kan bli noe produktivt i praksisen på barnevernsinstitusjon.

Det er også viktig å understreke at praksisen i det daglige henger tett sammen med hvordan institusjonene er organisert på et overordnet nivå. Informant G påpekte eksempelvis viktigheten av ulike turnuser og hvordan dette kan være avgjørende for informasjonsflyt, veiledning og relasjonsbygging. I FOs yrkesetisk grunnlagsdokument står det også at man alltid skal drøfte det etisk utfordrende med brukergruppen og kollegaer (Fellesorganisasjonen,

2019, s. 9). Spørsmålet blir videre om dette gjøres i stor nok grad og hvor ansvaret ligger for videre individuell og felles refleksjon, samt for et kompetanseløft for ansatte på institusjonene generelt. Er det et individuelt ansvar for å oppsøke informasjon og kunnskap for å foreta seg denne praksisen på en hensiktsmessig måte, eller ligger ansvaret mer på et overordnet strukturelt nivå?

5.2. Etikk

Det etiske aspektet for informantene gjør seg gjeldende med et lovverk som fremhever ansattes ansvar for «forsvarlig omsorg», der det noen ganger fordrer et ansvar til å gripe inn, samtidig som det samme ansvaret også tilsvarer at man i flere tilfeller ikke bør gripe inn. Det kan likevel hevdes at rettighetsforskriften skaper et nødvendig rom for fortolkning, hvor etiske refleksjoner blir avgjørende. Som kapitlet også skal foreta seg begrenser ikke etikken seg til å kun omhandle tvangstiltak eller ikke. Det omhandler også å granske motiver bak handlinger, å være vitne til sårbare situasjoner hvor man ikke har stort handlingsrom, samt å balansere en rolle som hjelper og som en kontrollør.

5.2.1 Sårbarhet

Informantene forklarer flere ganger om hvordan det kan være utfordrende å se at ungdommene kan stå i vanskelige situasjoner via sosiale medier. Videre skal diskusjonen omhandle hva som egentlig hender i møtet mellom den ansatte og ungdommen; hva er det som rører ved den ansatte? I følge Løgstrup består et slikt møte av et ansvar, eller en fordring, som overgår hva som er «rett» etter loven. Det handler snarere om å utøve omsorg ovenfor ungdommen, eller i mangel av det - ødeleggelse (Løgstrup, 1956/2000, s. 42).

Informantene forklarer hvordan de møter utfordringer ved sosiale medier i forbindelse med ungdommenes sårbarhet. De er vitne til situasjoner hvor de opplever at det kan være negative konsekvenser for ungdommene, uten at de nødvendigvis har anledning til å gripe inn. Grunner til at man ikke har anledning til å gripe inn kan være blant annet alderen på ungdommen eller at de ansatte har lite innsikt i hvordan de egentlig bruker sosiale medier. Informantene viser til hvordan ungdommene kan ha «traumer» gjennom sin oppvekst, og hvordan de ansatte skal være med å oppdra dem og være i en rolle som de «offentlige foreldrene». Uavhengig av hvilket teoretisk perspektiv man tar for seg kan man hevde at dette er et alvorlig ansvar de ansatte har. Tar man utgangspunkt i Løgstrups perspektiv omhandler dette ansvaret noe ytterst

sårbart. Det er aldri et nøytralt rom i å la være å gjøre noe, derimot står man mellom to ytterpunkter, omsorg eller ødeleggelse. Et ansvar, som i følge Løgstrup selv, man kan stå i fare for å ikke klare å ta innover seg (Løgstrup, 1956/2000, s. 42).

Informant E viser i delkapittel 4.3.1 hvordan det å frata en beboer telefonen hele tiden er noe «ingen mener er riktig». Levinas (1974/1991) teori om etisk sensibilitet blir da relevant å foreta seg i tråd med dette utsagnet. Det kan trolig hevdes at de fleste er enig i at å frata noen en mobiltelefon «hele tiden» ikke er riktig, og informanten uttrykker det selv som en slags selvfølgelighet ved at ingen mener dette er rett. Spørsmålet videre blir hva det er som oppstår i informanten ved dette utsagnet. Når informanten skal drøfte rundt denne formen for tvang, ved å frata beboerne mobiltelefonen over så lang tid, kan det argumenteres for at den etiske sensibiliteten allerede er vekket i informanten. Det kan hevdes at informantens videre refleksjon over et så inngripende tiltak allerede er til stede, ved at hen har hatt en slags mer spontan førforståelse av situasjonen. Den etiske sensibiliteten har rørt ved informanten, og har dermed skapt en etisk refleksjon som gjør at hen kan påstå at denne formen for inngripende tvang ikke anses å være riktig (Minde, 2020).

Likevel mener informanten at noen av ungdommene hadde vært «tjent med» å ha periodevis begrenset tilgang til sosiale medier. Informanten uttrykker altså en slags balansegang mellom når et slikt tiltak kan anses å være riktig og når det blir galt. Det er et slags skille for informanten i tidsperspektivet mellom å frata beboere telefonen hele tiden, eller å begrense elektroniske kommunikasjonsmidler for en periode. Ved å ta for seg Levinas teori om «ansiktets appell» kan man hevde at informanten allerede har møtt en slags sårbarhet i møtet med beboerne, da det er noe ved informantens utsagn som tydeliggjør sårbarheten ved å utføre slike tvangstiltak (Levinas, 1972/1996, s. 60-62). Dette perspektivet kan videre rette et kritisk blikk på hvordan de ansatte har makt til å utføre tvangstiltak. Spørsmålet i neste omgang blir hvordan en slik handling kan forsvares ovenfor «den tredje», rettferdighet ovenfor alle mennesker (Levinas, 1972/1996, s. 72-77). I andre situasjoner med andre mennesker vil det gjerne ikke oppleves riktig å utøve en slik handling (Minde, 2020).

Det er viktig å understreke at det legges til grunn at skjønn og dømmekraft skiller seg fra etisk sensibilitet. Der dømmekraft og skjønn er noe som man til en viss grad kan påstå å stadig utvikle og påvirke, gjøre seg «enda klokere» med, vil sensibiliteten være noe i oss allerede før det er foretatt refleksjon over situasjonen. Det har allerede blitt drøftet hvordan dømmekraft og skjønn kan være viktige egenskaper i praksisen til de ansatte. Kan sensibiliteten videre

også være et verktøy for å fremme god praksis? Slik det forstås her er den etiske sensibiliteten, i den grad det anses som å være et verktøy, en slags kraft i det å skape en videre refleksjon. Det er det man gjerne kan kalle «magefølelse», umiddelbart «empati» eller «medfølelse». Det kan diskuteres om det er like viktig som refleksjonen selv å lytte til det spontane som skapes i møtet med sårbarheten til den andre. Det er allerede vist til hvordan Fossetøl (2019, s. 1982-1984) i sin undersøkelse påpeker en slags ambivalens mellom verdiene om å være profesjonell og å sette ord på verdier som «empati». Sensibiliteten i kraft av å skape medmenneskelige følelser og tanker er ikke noe man kan kontrollere, i følge Levinas (1991, s. 75-76). Likevel er det drøftet i tråd med slike undersøkelser i underkapittel 5.1.2. hvordan man kan «undergrave» slike verdier til en viss grad ved å ikke anse det som profesjonelt. En innvending i tråd med nærhetsetikk er hvordan denne spontane «magefølelsen» nettopp er det som skaper en god praksis.

Det fremkommer av datamaterialet en slags dobbelthet i sårbarheten. Sårbarheten gjør sosiale medier ekstra risikofylt for ungdommene på institusjon, men sårbarheten gjør det også ekstra risikofylt å «gripe inn». Informant G og H beskriver også hvordan ungdommene på institusjon kan være ekstra sårbare i møte med sosiale medier enn ungdomsgruppen for øvrig, og pekte blant annet på «traumer» og mangel på tillit og samtaler med trygge voksenpersoner i tidlig barndom. Flere informanter satt ord på slike faktorer, og hevdet at praksisen var annerledes på institusjon enn i et hjem med biologiske foreldre, både fordi de hadde andre rettigheter, men også fordi ungdommene ble ansett som «ekstra sårbare». Som vist fra tidligere forskning er det særlige risikofaktorer for ungdom som har psykiske vansker med bruk av sosiale medier. Det er også vist til hvordan sosiale medier på barnevernsinstitusjon i dag er satt på dagsorden, og hvordan flere beboere på institusjonen bruker mediene på måter man kan hevde er skadelig for ungdommene. Likevel er det nettopp denne sårbarheten som gjør at man skal vurdere nøye hvorvidt tvangstiltak også kan være svært skadelig for disse ungdommene.

5.2.2 Men hva er motivet?

I underkapittelet om «motiver» kan man se hvordan informant B forklarer om en tidligere debatt i yrkesgruppen om å overvåke mobiltelefoner. Informant D beskriver noe av det samme fenomenet, da vet at de ansatte driver med «snoking» på beboernes profiler. Begge informantene viser til et kritisk perspektiv på slike handlinger i praksis. Løgstrup (1997, s. 175) sitt begrep om «urørlighetssonen» omfatter to ulike sider her: urørlighetssonen i møtet med kollegaer og i møtet med ungdommene.

Som regel vil man gjerne unngå å gå inn på andres urørlighetssone, men i noen tilfeller i det profesjonelle arbeidet kan det likevel hevdes å være en nødvendighet. Informantene har observert at andre ansatte tidligere har overvåket mobiltelefoner eller «snoket» i profiler, og i utgangspunktet kan motivet være å beskytte barnet. Informant B og D viser til hvordan motivet bak handlingen om å «snoke» eller utøve tvang med ungdommenes bruk av sosiale medier også kan være ut fra yrkesgruppens behov for kontroll (Minde, 2020). Informantene opplever at det kan være utfordrende å angripe disse motivene, og dette er et tydelig eksempel på hvordan Løgstrup mener at motivene er en urørlighetssone. Det betyr derimot ikke at man gjør noe galt ved å stille disse spørsmålene, ifølge Løgstrup er det ikke nødvendigvis et «overgrep» ovenfor sine kollegaer om man gjør det ut av prinsippet om sannhet (Løgstrup, 1997, s. 178-179). En annen viktig innvending er at man ikke skal gjøre sin egen livsvisdom til fasiten og videre bestemme hva den andre parten skal mene om dette (Løgstrup, 1956/2000, s. 44-49). Man må forholde seg til motivene i jakten på sannheten og ut fra saken i seg selv som et fokus. Fokus på sannhet handler i bunn og grunn om at handlingene er i kraft av omsorg, ikke ødeleggelse.

Tar man utgangspunkt i Løgstrups teori kan man også hevde at de ansatte beveger seg inn på ungdommenes urørlighetssone når de eksempelvis fratar dem mobilen, angriper deres motiver for å benytte seg av sosiale medier, og gjør sin egen livsvisdom som en fasit til hvordan mobilen er skadelig for ungdommene. På andre siden kan man igjen argumentere for at om det virkelig er slik at mobiltelefonen gjør skade på disse ungdommene oppstår det også et ansvar de ansatte er fordret til å utøve. I den forbindelse vil det gjøre seg relevant å stille spørsmålet om det å frata eller utøve kontroll med ungdommenes elektroniske kommunikasjonsmidler i enkelte tilfeller ikke er noe annet enn omsorg. I følge Løgstrup selv er det her et skille mellom å begå et «overgrep» og det å gjøre det rette mot den andre i kraft av sin omsorg (Løgstrup, 1997, s. 178-179). Dette skillet er dog ikke avgrenset og tydelig, og det er dette som gjør det så tydelig etisk utfordrende.

Et annet spørsmål blir også da relevant - finnes det egentlig noen former for tvangstiltak som ikke går over til grensen om å være et «overgrep» ovenfor den andre, ved Løgstrups mening av begrepet? Har man gjort seg selv til «herre» også over hvordan den andre skal reagere på dette? Hvordan man skal løse denne konflikten, denne balansegangen mellom ødeleggelse og omsorg, er det ikke en klar fasit på. Et viktig utgangspunkt er ved å starte ved å granske sine egne motiv. Den etiske refleksjonen over sine egne handlinger, motiver og meninger er ytterst

sentralt for å kunne utøve den «rette» omsorgen som omsorgsansvaret fordrer. Videre kan tiltakene påpekt tidligere i oppgaven, som veiledning, refleksjon og samtaler i etterkant, være viktige moment for å ikke gjøre seg til «herre» over hva ungdommene skal mene om dette.

Ingen mennesker er like, og noe informantene selv fremhever er hvordan situasjonene med de ulike ungdommene er forskjellige fra hverandre. Om det er slik at hver enkeltsituasjon med bruk av sosiale medier er preget av ungdommenes egen individualisme, hvordan kan da de ansatte utvikle sine etiske refleksjoner fra den ene situasjonen til den neste da? Om man hevder at de ansatte kan utvikle skjønn og dømmekraft i en situasjon og generalisere den videre til en annen situasjon, vil individualitet være en innvending som problematiserer noe av dette.

Teori om etisk sensibilitet forteller oss derimot hvordan vår før-refleksive reaksjoner allerede er til stede i en situasjon. Det kan være en slags forforståelse som man gjerne i dagligtalen kan gjenkjenne som «magefølelse» i situasjonene. Det oppstår en spontan følelse i situasjonen som videre refleksjoner springer ut fra. Man kan ut fra dette påstå at de ansatte gjerne allerede har en slags spontan følelse som rører ved dem. I møte med fenomenet kan altså denne «etiske sensibiliteten» også bli et slags verktøy i den grad man kan kalle sensibiliteten det. Hvordan ansatte videre gjør rom for refleksjon underveis og i etterkant av en situasjon blir da ytterst viktig. Levinas teori viser også til hvordan de ansatte gjennom «ansiktets appell» i møtet med ungdommene ikke bare møter «den andre», men de møter også «den tredje». I møtet med andre vil de alltid måtte ta stilling til hva som er rett og galt mot et hvilket som helst menneske. Her blir det igjen relevant for de ansatte å granske sine egne motiv bak en handling og vurdere hvorvidt det vil være rett ovenfor et annet individ.

5.2.3 Mellom rettighetsforskriften og omsorgsansvaret

Flere av informantene setter ord på en vanskelig balansegang mellom når man skal utøve sitt omsorgsansvar og når man skal la ungdommenes rettigheter stå sterkt, slik blant annet informant H påpeker. Flere av informantene, eksempelvis informant A, forklarer om hvordan det kan oppleves utfordrende og vondt å observere ungdommene være i «farlige» forhold uten å vite hva de skal gjøre eller om de kan gjøre noe. Man står i et spenningsfelt mellom hjelp og kontroll, og hvordan ulike former for hjelp - selv uten å bruke tvangstiltak - likevel kan anses som en form for kontroll eller makt, slik som vist til i delkapittel 5.1.3.

Det har vist seg å være relevant for dette forskningsprosjektet at mye ligger i «rettighetsforskriften» som regelverk og «omsorgsansvaret» som et begrep og som et prinsipp. Til tross for at «forsvarlig omsorg» blir gjort rede for i rettighetsforskriften som en forutsetning for å følge lovverket, setter flere av informantene ord på et slags spenningsfelt mellom rettighetsforskriften og omsorgsansvaret, hvor man på ene siden skal ivareta barnas integritet og rettssikkerhet ut fra reguleringer i rettighetsforskriften, men på andre siden også er pålagt å utøve sitt omsorgsansvar for å ivareta «forsvarlig omsorg». I tillegg beskriver rettighetsforskriften «forsvarlig omsorg» også som en forutsetning for at man av og til må gripe inn.

Informant A beskriver hvordan de ansatte er de «offentlige foreldrene» og gjennom dette har en alvorlig oppgave. De skal oppdra noen andre sine barn og skal forsøke å hjelpe dem til å ta gode valg og ha en sunn utvikling i livet. Samtidig har de gjennom denne rollen et omsorgsansvar. «Forsvarlig omsorg» blir beskrevet i rettighetsforskriften som blant annet å sikre ungdommenes rettsikkerhet og fremme trygghet og respekt. Det kan hevdes at omsorgsansvaret man har som «offentlige foreldre» omfatter mer enn prinsippet om «forsvarlig omsorg». Disse begrepene skiller seg ved at «forsvarlig omsorg» blir regulert av lovverket og forklarer mer inngående hvilket handlingsrom de ansatte har, og videre hvordan de skal ivareta barnas trygghet og sikkerhet. Omsorgsansvaret blir derimot den omsorgen man skal utøve på vegne av foreldrene. Omsorg som begrep er noe man kan påstå omfatter ulike roller og handlinger ut fra hvilket perspektiv man benytter seg av. I tråd med nærhetsteori omhandler omsorg ikke bare hva loven sier om rett og galt, men hva selve møtet mellom to mennesker fordrer.

Prinsippet om «barnets beste» er allerede vist til som en sentral og lovpålagt føring for de ansatte. «Forsvarlig omsorg» og «barnets beste» skal i utgangspunktet samsvare med hverandre i praksis, men hvordan kan man vite at det som anses som å være omsorg også i neste omgang er det som egentlig er til barnets beste? Det kommer tydelig frem at det her er et nødvendig rom for ansattes refleksjon i møtet med disse prinsippene. De ansatte må også være i stand til å vurdere når «forsvarlig omsorg» og «barnets beste» kan sees i sammenheng med en såpass skadelig situasjon for ungdommen at de må gripe inn og trosse andre lovpålagte prinsipper som «barnets rett til privatliv». I tillegg må de ansatte også vurdere når myndiggjøring bli fremgangsmåten i møte med sosiale medier, og når «forsvarlig omsorg» blir noe annet enn dette. En annen viktig utfordring det er sentralt å påpeke er hvordan barnets

alder og modenhet kan tolkes, da det skal være avgjørende for hva som er «forsvarlig omsorg». Det er tidligere påpekt i delkapittel 5.1.1 hvordan alder er objektivt, og modenhet på den andre siden kan tolkes mer subjektivt. Hvordan ansatte skal vurdere disse forholdene ligger det fortsatt mye rom for tolkning i. Løgstrups teori om «overgrep» omhandler ikke bare å foreta seg en handling ovenfor et annet individ, men gjøre seg «til herre» ovenfor den andres meninger og tanker. Man kan spørre om de ansatte i noen sammenhenger står i fare for å foreta seg et «overgrep» mot disse ungdommene om de ikke lar deres egne meninger om situasjonen komme frem. Det vil altså ved et slikt perspektiv være svært viktig å fremheve dialogen mellom de ansatte og ungdommene selv.

Som yrkesutøver har man ansvar for den andres vel og ve, og det er et ansvar man ikke kan fraskrive seg. Løgstrups teori viser til hvordan skillet mellom omsorg og ødeleggelse langt i fra er klart og tydelig, men stadig en balansegang man beveger seg mellom i et møte med den andre. Likevel handler det om mer enn dette, det handler også om rettferdighet ovenfor alle. Levinas drar dette kanskje enda lengre enn Løgstrup med å beskrive «den tredje», hvordan man i møte med den andre også alltid må stå til ansvar for mer enn seg selv og den andre. Et viktig poeng, snarere enn å påpeke en fullstendig løsning, vil være at de ansatte må starte med seg selv og å granske sine egne motiv i møtet med disse utfordringene.

Avslutningsvis kan man spørre seg hva det de ansatte beskriver som utfordrende med ungdommenes bruk av sosiale medier egentlig omhandler. Handler det om lover og prinsipper de skal følge og er usikker på, et for stort handlingsrom til å utøve skjønn og dømmekraft, eller handler det om ungdommenes «dobbelte» sårbarhet? Det kan hevdes at alle disse forholdene omhandler noe av fenomenet. Levinas og Løgstrups teorier kan også bidra til å belyse andre perspektiv på hva som egentlig skjer på innsiden hos de ansatte. De er vitne til et nytt redskap som har blitt en stor del av ungdommenes liv. De opplever å ha lite kontroll og oversikt, og er usikker på hvordan de skal fremme den rette «omsorgen». Det er noe som blir «rørt ved» i de ansatte når de observerer hvordan ungdommene i mange tilfeller kan sette seg selv i situasjoner som kan være skadelig. Hvorvidt dette er frykt, omsorg eller rådvillhet er det ikke et enkelt svar på. Kanskje er det alle disse følelsene, kombinert med et ansvar som fordrer. Utfordringene er mange, men spørsmålet blir til syvende og sist det samme: hva ligger det egentlig i dette omsorgsansvaret de ansatte er fordret til å utøve i møtet med sosiale medier?

Kapittel 6: Oppsummering og implikasjoner

Å skulle navigere i en «ny verden» av sosiale medier med sine konsekvenser, applikasjoner og trender - som påvirker så mange ulike aspekter av samfunnet, har uten tvil til tider gjort meg overveldet. Det kan argumenteres for at å peile masteroppgaven inn på sosiale medier på barnevernsinstitusjon bare er et bidrag som skraper i overflaten og ikke gir et fullstendig bilde av situasjonen. Her kan jeg være den første til å si meg enig. Mitt forskningsprosjekt handler dog ikke om å gi en fullstendig oversikt over hva sosiale medier er på institusjonene, heller ikke hvordan ungdommenes opplevelse av situasjonen er. Oppgaven er derimot et bidrag til å belyse ansattes egne refleksjoner om fenomenet sosiale medier på barnevernsinstitusjoner. Den setter søkelyset mot hvordan man kan se praksisutøvelsens etiske aspekt endre seg i takt med utviklingen av sosiale medier, samt gi en forsiktig konklusjon i retning mot nødvendigheten av kompetanse og veiledning på dette temaet.

Det kan hevdes at yrkesutøvelsen har endret seg noe i tråd med sosiale medier. En av informantene setter selv ord på hvordan det oppleves som en «ny verden» uten at man har tilstrekkelig kunnskap eller innsikt i hva denne verdenen egentlig er. Sentrale poeng som har blitt belyst i oppgaven er hvordan nyere og eldre lovverk møtes med fenomenet, hvordan nye muligheter og tiltak i praksis er et viktig fokusområde, samt hvordan dømmekraft og skjønnsutøvelsen er svært relevant for en god praksis. Hvordan veien videre burde være er en viktig diskusjon av temaet, hvor man kan etterspørre tydeligere retningslinjer i praksis, økt kompetanse og regulering av lovverk, slik som både informantene selv og tidligere forskning har pekt i retning mot. Særlig er det økt kompetanse, relasjonsbygging, veiledning og åpen dialog mellom ansatte og ungdommene som informantene har oppgitt som en viktig faktor for å forebygge risikofaktorene med sosiale medier. Oppgaven har også påpekt enkelte utfordringer med slike tiltak, blant annet gjennom makten de ansatte har ved myndiggjørende tiltak og hvordan høy kompetanse om fenomenet er en avgjørende faktor ved veiledning.

Videre forskning på disse spørsmålene, samt å i større grad kartlegge risiko og muligheter med sosiale medier for barn under offentlig omsorg, mener jeg vil bidra til å lette på ansattes følelse av usikkerhet og opplevelsen av etiske dilemma. Det etiske aspektet vil likevel være slutføringen i denne oppgaven, med liten tro på at dilemmaene noen gang vil fordufte i en slik praksisutøvelse. Dette burde nok heller ikke være målet for denne praksisen, snarere pekes det på at de ansattes etiske refleksjon over egen praksis vil være et viktig verktøy for å kunne utøve sitt omsorgsansvar på en forsvarlig måte.

Med dette vil jeg også hevde at å sette søkelys på løsninger før man har utredet tilstrekkelig utfordringene og de etiske problemstillingene vil være å starte i feil ende. Dermed vil oppgaven nettopp ende med å oppsummere de etiske problemstillingene informantene selv har bidratt til å påpeke.

Ungdommenes sårbarhet har vist seg å være en faktor som gjør det etiske aspektet ekstra utfordrende. For denne oppgaven var særlig forholdet med «sårbarhetens dobbelthet» noe som viste seg å være relevant i møtet med sosiale medier. Det kan hevdes at ungdommene både har en ekstra risiko i ved bruk av sosiale medier grunnet sin sårbarhet, men denne sårbarheten gjør også det å gripe inn ekstra utfordrende for de ansatte. Ved dette har et spørsmål til refleksjon vært hvorvidt Levinas etiske sensibilitet kan være et nyttig verktøy. I neste omgang hvordan «ansiktets appell» og «den etiske fordring» kan vise mer til hva som egentlig skjer inni de ansatte. Møtet mellom yrkesutøveren og beboeren omfatter med andre ord mer enn et «profesjonelt møte» – det er også et sårbart møte mellom to mennesker.

Det er videre diskutert hvordan det å starte ved ansattes egne motiv for handlinger kan være et godt utgangspunkt for å skille «rett» fra «galt». De ansatte bør i første omgang granske sine egne motiv før de videre kan vite om handlingene de foretar seg er av omsorg ovenfor ungdommene, eller om det kommer fra andre motiv, eksempelvis et behov for kontroll.

Målgruppen for forskningsprosjektet har vært ansatte på barnevernsinstitusjoner for ungdom ved «omsorgsplassering». Det er tydelig at de ansatte opplever at sosiale medier medfører et ansvar som fordrer handling, men også en usikkerhet på hva slags handling ansvaret egentlig fordrer. Forholdet mellom omsorgsansvaret og rettighetsforskriften har blitt belyst, og det har vært diskutert hvordan omsorgsprinsippet og lovverket noen ganger tilsvarer det samme, mens det andre ganger kan hevdes å være noe motstridende. Her har også menneskerettighetene vært oppe til debatt, og blitt belyst i tråd med etiske dilemma.

Et avsluttende spørsmål til videre diskusjon blir hva som egentlig ligger i omsorgsansvaret de ansatte er fordret til å utøve med ungdommenes bruk av sosiale medier på institusjon. Hvorvidt lovverket bør skape klare rammer, eller på andre siden fremme et stort handlingsrom for skjønnsutøvelse blant de ansatte, er en diskusjon det hadde vært interessant å foreta seg nærmere. Likevel poengteres det at omsorgsansvaret for de ansatte fremkommer noe uklart, og at en videre tydeliggjøring av begrepet «forsvarlig omsorg» kan være hensiktsmessig.

Litteraturliste

Aalen, I. (2015). *Sosiale medier*. Fagbokforlaget.

Aamodt, H. A. & Mossige, S. (2014). *Kontakt på sosiale medier mellom foreldre og barn under offentlig omsorg: «det jo morsomt for mamma å følge med på oss. Da ser hun at vi driver med idrett»* (NOVA Rapport 04/14).

<https://hdl.handle.net/20.500.12199/6436>

Aamodt, H. A. & Mossige, S. (2018). Kontakt på sosiale medier mellom foreldre og barn under offentlig omsorg. *Tidsskriftet Norges barnevern*, 95(2-3), s.110-126.

<https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2018-02-03-04>

Aasheim, A., Lunde, A. L., Hansen, S. B. & Rignes, T. (2020, 26. november). Jeg vil vise hvordan det er å leve slik jeg lever. Så usminket som mulig – før jeg dør. *Aftenposten, A-magasinet*. <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/PRRWqJ/jeg-vil-vise-hvordan-det-er-aa-leve-slik-jeg-lever-saa-usminket-som-m>

Aasheim, A. & Lunde, A. L. (2020a, 28. november). Barneombudet: - Det er alvorlig det som blir avdekket. Vi kan ikke lenger la barna være alene på nett. *Aftenposten, A-magasinet*. <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/568KGE/barneombudet-det-er-alvorlig-det-som-blir-avdekket-vi-kan-ikke-len>

Aasheim, A. & Lunde, A. L. (2020b, 27. november). Bufdir: - Å ta telefonen fra dem hjelper bare der og da. *Aftenposten, A-magasinet*. <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/3964m9/bufdir-aa-ta-telefonen-fra-dem-hjelper-bare-der-og-da>

Aasheim, A. & Lunde, A. L. (2020c, 29. november). Sivilombudsmann Hanne Harlem: - Feilspor å fokusere på mobilen. *Aftenposten, A-magasinet*. <https://www.aftenposten.no/amagasinet/i/zglVe1/sivilombudsmann-hanne-harlem-feilspor-aa-fokusere-paa-mobilen>

Aichner, T., Grünfelder, M., Maurer, O. & Jegeni, D. (2021). Twenty-Five Years of Social

- Media: A Review of Social Media Applications and Definitions from 1994 to 2019. *Mary Ann Liebert, inc*, 24(4), s. 1-8. <https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0134>
- Alsos, K., Bergene, A. C., Bjøru, E. C., Hippe, J. M. Holte, J. H., Ibenholt, K. & Røtnes, R. (2019). *Lønns-, arbeids- og pensjonsvilkår i offentlig og privat barnevern* (FAFO-rapport 2019-05). <https://www.fafo.no/images/pub/2019/20702.pdf>
- Appel, H., Crusius, J. & Gerlach, A. L. (2015). Social Comparison, Envy, and Depression on Facebook: A Study Looking at the Effects of High Comparison Standards on Depressed Individuals. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 34(4), s. 277–289. <https://doi.org/10.1521/jscp.2015.34.4.277>
- Backe-Hansen, E. (Red), Løvgren, M., Neumann, C. B. & Storbø, J. (2017). *God omsorg i barnevernsinstitusjoner*. (NOVA Rapport 12/2017). <http://hdl.handle.net/20.500.12199/5109>
- Barnelova. (1981). *Lov om barn og foreldre* (LOV-1981-04-08-7). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-04-08-7>
- Barneombudet. (2015). *Grenseløs omsorg: om bruk av tvang i psykisk helsevern og barnevern*. <https://www.barneombudet.no/uploads/documents/Publikasjoner/Fagrapporter/Grenselos-omsorg.pdf>
- Barnevernloven. (1992). *Lov om barneverntjenester* (Lov-1992-07-17-100). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1992-07-17-100>
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2012). *Retningslinjer til forskrift 15. november 2011 om rettigheter og bruk av tvang under opphold på barneverninstitusjon (rettighetsforskriften)*. (Nr. Q-19/2012) (Rundskriv). https://www.regjeringen.no/contentassets/e0c9476c97144f6ab2bf8aa04e0fecb6/rundskriv_om_retningslinjer_til_rettighetsforskriften_20_06_2012.pdf
- Best, P., Manktelow, R. & Taylor, B. (2014). Online communication, social media and

- adolescent wellbeing: a systematic narrative review. *Children and youth services review*, 41, s. 27-36. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2014.03.001>
- Boyd, D. M. & Ellison, N. B. (2007). Social Network sites: Definition, History and Scholarship. *Journal of computer-mediated Communication*, 13(1), s. 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Chow, T., S. & Wan, H., Y. (2017). Is there any “Facebook Depression”? Exploring the moderating roles of neuroticism, Facebook social comparison and envy. *Personality and Individual Differences*, 119, s. 277-282. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.07.032>
- Christoffersen, S. A. (Red.). (2011). *Profesjonsetikk: om etiske perspektiver i arbeidet med mennesker* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Clarke, V. & Braun, V. (2017). Thematic analysis, *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297-298, <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>
- Craft, A. (2012). Childhood in a digital age: Creative challenges for educational futures. *London Review of Education*, 10(2), 173–190. <https://doi.org/10.1080/14748460.2012.691282>
- Eide, S. B. & Skorstad, B. (2013). *Etikk – til refleksjon og handling i sosialt arbeid* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Fellesorganisasjonen. (2019). *Yrkesetisk grunnlagsdokument for barnevernspedagoger, sosionomer og vernepleiere*. Hentet fra <https://www.fo.no/getfile.php/1324847-1580893260/Bilder/FO%20mener/Brosjyrer/Yrkesetisk%20grunnlagsdokument.pdf>
- Fossetøl, B. (2019). Ethics, Knowledge and Ambivalence in Social Workers’ Professional

- Self-Understanding. *British Journal of Social Work*, 49(7), s. 1968-1986.
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bcy113>
- Grunnloven. (1814). *Kongeriket Norges Grunnlov*. LOV-1814-05-17. Lovdata.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17>
- Hegg, K. & Bjune, M. (2020, 30. november). Eksponering på nett. Når bør voksne gripe inn?
Aftenposten. <https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/nA9E6Q/eksponering-paa-nett-naar-boer-voksne-gripe-inn>
- Hewson, C., Vogel, C. & Laurent, D. (2016). Ethics in internet-mediated research. I *Internet Research Methods* (2.utg., s. 99-116). SAGE publications.
<https://dx.doi.org/10.4135/9781473920804.n5>
- Hugman, R. (2016). Power and authority in social work practice: some ethical issues. I R. Hugman & J. Carter. (Red.). *Rethinking values & ethics in social work* (s. 64-79). Macmillan Education UK.
- Høilund, P. (1995). *Retsanvendelsens etik: om dømmekraft*. Nyt juridisk forlag.
- Johannessen, A., Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. (5.utg). Abstrakt forlag.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori: nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Universitetsforlaget.
- Kelly, Y., Zilanawala, A., Booker, C. & Sacker, A. (2018). Social media use and adolescent mental health: findings from the UK millennium cohort. *EClinicalMedicine*, 6, s. 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2018.12.005>
- Levinas E. (1991). *Otherwise than Being or Beyond Essence* (A. Lingis, Overs.). *Martinus Nijhoff Philosophy Texts*, 3, Springer Netherlands. (Opprinnelig utgitt 1974). https://doi.org/10.1007/978-94-015-7906-3_3.
- Levinas, E. (1996). *Den annens humanisme*. (A. Aarnes, Overs.). Aschehoug. (Opprinnelig

utgitt 1972).

Leyrer-Jackson, J. M., Wilson, A. K. (2018). The associations between social-media use and academic performance among undergraduate students in biology. *Journal of biological education*, 52(2), s. 221-230. <http://dx.doi.org/10.1080/00219266.2017.1307246>

Løgstrup, K. E. (1997). *System og symbol: essays* (2.utg.). Gyldendal.

Løgstrup, K. E. (2000). *Den etiske fordring*. (B. Engen, Overs.). J. W. Cappelens forlag. (Opprinnelig utgitt 1956).

Løgstrup, K. E. (2014). *Etiske begreber og problemer* (3. utg.). Forlaget Klim.

Magnusson, E. & Marecek, J. (2015). *Doing interview-based qualitative research: a learner's guide*. Cambridge University Press.

Medietilsynet. (2020, 11. februar). *Barn og medier 2020: om sosiale medier og skadelig innhold på nett*. Medietilsynet.no. https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/2020/200211-barn-og-medier-2020-delrapport-1_-februar.pdf

Menneskerettsloven. (1999). *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett*. LOV-1999-05-21-30. Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30/*

Minde, I. (2020). *SFV4900 Dømmekraft, makt og etikk i sosialfaglig praksis*. (Eksamensoppgave, kandidatnummer 909). OsloMet.

Nortvedt, P. & Grimen, H. (2004). *Sensibilitet og refleksjon: filosofi og vitenskapsteori for helsefag*. Gyldendal akademisk.

Politiet. (2021). *Delbart?* Politiet.no. Hentet 21.03.2021 fra <https://www.politiet.no/rad/trygg-nettbruk/delbart/>

Prop. 133 L (2020-2021). *Lov om barnevern (barnevernsloven) og lov om endringer i barnevernloven*. Barne- og familiedepartementet.

<https://www.regjeringen.no/contentassets/f325e4de00fb472f85a7a2b94124f531/no/pdfs/prp202020210133000dddpdfs.pdf>

Redd Barna. (2020). *Internett er et stort mørkt rom: håndtering av risiko for seksuell utnytting over internett på barnevernsinstitusjon*. Redd Barna: Oslo. Hentet fra <https://kriminalitetsforebygging.no/dokumenter/internett-er-et-stort-morkt-rom-handtering-av-risiko-for-seksuell-utnytting-over-internett-i-barnevernsinstitusjon/>

Regjeringen. (2021). *Skal bekjempe ungdoms-og gjengkriminalitet*. Regjeringen.no. Hentet 21.03.2021 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/skal-bekjempe-ungdoms-og-gjengkriminalitet/id2829019/>

Reichert, E. (2016). Human rights and ethics. I R. Hugman & J. Carter. (Red). *Rethinking values & ethics in social work*. Macmillan Education UK.

Reime, M. A. (2017). Mellom uansvarlig og kompetent. *Tidsskriftet Norges Barnevern*, 94(01), s. 22-39. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-01-03>

Rettighetsforskriften. (2011). *Forskrift om rettigheter og bruk av tvang under opphold i barneverninstitusjon* (FOR-2011-11-15-1103). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2011-11-15-1103?q=rettighetsforskriften>

Richards, D., Caldwell, P. H. Y. & Go, H. (2015). Impact of social media on the health of children and young people: social media and the health of young people. *Journal of pediatrics and child health*, 51(12), s.1152-1157. <https://doi.org/10.1111/jpc.13023>

Scott, H. & Woods, H. (2016). Sleepy teens: social media use in adolescence is associated with poor sleep quality, anxiety, depression and low self-esteem. *Journal of adolescence*, 51, s. 41-49. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.05.008>

Scott, H. & Woods, H., C. (2018). Fear of missing out and sleep: cognitive behavioural factors in adolescents' nighttime social media use. *Journal of adolescence*, 68, s. 61-65. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.07.009>

- Steen-Johnsen, K., Enjolras, B. & Wollebæk, D. (2013). Sosiale medier, samfunnspolitisk deltagelse og kontroll. *Internasjonal Politikk*, 71(2), 263-273.
https://www.idunn.no/ip/2013/02/sosiale_medier_samfunnspolitisk_deltagelse_og_kontroll
- Tandoc, E. C., Ferrucci, P. & Duffy, M. (2015). Facebook use, envy, and depression among college students: Is facebooking depressing? *Computers in Human Behavior*, 43, s. 139-146. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.10.053>
- Tanggaard, L. (2017). Fenomenologi som kvalitativ forskningsmetode. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer. (Red.). *Kvalitativ analyse: syv traditioner* (s. 81-102). Hanz Reitzels Forlag.
- Thomassen, M. (2016). "Vi er tre når vi er to" Ansvar og rettferdighet i Emmanuel Levinas' filosofi. *Fontene forskning: et tidsskrift fra Fellesorganisasjonen (FO)*, 9(2), s. 68-79.
<https://fonteneforskning.no/pdf-15.49752.0.3.46ff88a608>
- Thomassen, M. (2020). Fenomenologiens mange ansikter. I D. Jenssen, M. Kjørstad, S. Seim & P. A. Tuft. (Red.). *Vitenskapsteori: for sosial og helsefag*. (2020). Gyldendal Akademisk.
- Todd, S. (2016). Social work ethics in community practice. I R. Hugman & J. Carter. (Red.). *Rethinking values & ethics in social work*. Macmillan Education UK.
- Ulset, G. & Tjelflaat, T. (2012). *Tvang i barneverninstitusjoner* (Rapport 2242).
<https://www.ntnu.no/documents/10293/e2a350ab-8538-40f4-88e3-da4c558dc785>
- Villadsen, K. (2003). Det sociale arbejde som befrielse. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer. (Red.). *At skabe en klient: institutionelle identiteter i socialt arbejde* (s. 192-226). Hans Reitzels Forlag.
- Willoughby, M. (2019). A review of the risks associated with children and young people's social media use and the implications for social work practice. *Journal of Social Work Practice*, 33(2), 127-140. <https://doi.org/10.1080/02650533.2018.1460587>

Zhan, L., Sun, Y., Wang, N. & Zhang, X. (2016). Understanding the influence of social media on people's life satisfaction through two competing explanatory mechanisms. *Aslib journal of information management*, 68(3), s. 347-361. <https://doi.org/10.1108/AJIM-12-2015-0195>

Vedlegg 1: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Sosiale medier på barnevernsinstitusjon”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke ansattes opplevelse av ungdommenes bruk av sosiale medier på barnevernsinstitusjon. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å undersøke hvordan sosiale medier som en plattform kan spille inn på sosialt arbeid som en praksis, i dette tilfellet på en barnevernsinstitusjon. Dette er en masteroppgave, hvor det benyttes kvalitativ forskning med individuelle semi-strukturerte intervju – samt et fokusgruppeintervju fra en av institusjonene. Det vil i hovedsak være totalt 8 informanter fra 2 forskjellige barnevernsinstitusjoner. Problemstillingen som skal undersøkes er: «hvilken opplevelse har ansatte på barnevernsinstitusjon av (etiske) dilemma vedrørende barnas bruk av sosiale medier?».

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Dette er en sosialfaglig masteroppgave tilhørende OsloMet Storbyuniversitet. Masteroppgaven skrives i samarbeid med Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du arbeider for en av Frelsesarmeens barnevernsinstitusjoner med relevant målgruppe. Frelsesarmeen har vært med i utvelgelsen av relevante institusjoner og ansatte, med tanke på målgruppe og antall informanter.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du blir intervjuet om din arbeidspraksis. Det vil ta deg ca. 60 minutter. Intervjuguiden inneholder spørsmål om dine refleksjoner angående din arbeidspraksis, sosiale medier som påvirkningskraft for ungdommene og din opplevelse av retningslinjer i ulike dilemma. Intervjuet vil bli tatt opp på en diktafon med eksternt minnekort.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg. Det vil ikke påvirke ditt forhold til arbeidsplassen eller arbeidsgiver.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- *Masterstudenten og veileder/prosjektansvarlig vil kunne ha tilgang til opplysningene*
- *Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data*
- *All informasjon blir anonymisert og ingen vil kunne gjenkjennes i publikasjon*

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene anonymiseres når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er i juli 2021. Ved prosjektslutt vil alle opplysninger ha blitt anonymisert, samt datamateriale som lydopptak og transkripsjoner bli slettet.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra OsloMet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- OsloMet ved *Ingelin Minde (masterstudent)* på mailadresse: ingelin.minde@gmail.com eller *Nicole Hennem (professor ved OsloMet og prosjektansvarlig)*, mailadresse: nicohe@oslomet.no.
- Vårt personvernombud: *Inger Johanne Flatland*, ingerjf@oslomet.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Eventuelt student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*sosiale medier på barneverninstitusjon*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i individuelt intervju
- å delta i fokusgruppeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide

Intervjuguide

Individuelle intervju – semi-strukturert

Generelle spørsmål

Hvor lenge har du arbeidet på barnevernsinstitusjon?

Finnes det noen regler for bruk av sosiale medier på institusjon? Hvor mye kontroll over bruken har dere på institusjon?

Hvilke sosiale medier bruker ungdommene?

Hvor god innsikt føler du at de ansatte har over ungdommenes bruk av sosiale medier (i forhold til hva de legger ut, hvem de har kontakt med, hvilke plattformer de er på, hva de blir eksponert for osv.)?

Opplever du at praksisen som miljøterapeut har endret seg etter at sosiale medier har vokst?

Dilemmaer ved ungdommenes bruk av sosiale medier

Kan du komme med noen eksempler hvor du synes at du møter etiske dilemmaer når ungdommene bruker sosiale medier?

Kan du beskrive disse?

Snakker dere om disse på fagmøter?

Er det andre dilemmaer enn etiske ved bruk av sosiale medier blant ungdommer?

En god praksis ved bruk av sosiale medier

Hva tenker du vil være mest hensiktsmessig praksis for ungdommene som bruker sosiale medier på institusjonen?

Hvilke konkrete tiltak (med tanke på sosiale medier) mener du eventuelt kunne bidratt til å ivareta ungdommene bedre?

Har du opplevd en form for «rollekonflikt» mellom deg som privatperson og som ansatt i forhold til sosiale medier?

Vedlegg 3: Godkjenning fra NSD

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

09.04.2021, 13:22

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Bruk av sosiale medier på barnevernsinstitusjon

Referansenummer

928491

Registrert

28.07.2020 av Ingelin Minde - s341229@oslomet.no

Behandlingsansvarlig institusjon

OsloMet – storbyuniversitetet / Fakultet for samfunnsvitenskap / Institutt for sosialfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Nicole Hennem, nicohe@oslomet.no, tlf: 4793891096

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Ingelin Minde, ingelin.minde@gmail.com, tlf: 90256881

Prosjektperiode

10.08.2020 - 01.07.2021

Status

04.11.2020 - Vurdert

Vurdering (2)

04.11.2020 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 02.11.2020.

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med

about:blank

Side 1 av 3

personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 04.11.2020. Behandlingen kan fortsette.

Zoom ble lagt til som databehandler i prosjektet.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Simon Gogl

Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

04.08.2020 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 04.08.2020, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.07.2021.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å

oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson hos NSD: Simon Gogl
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)